

Barnhushållens ekonomi

Resultatindikatorer för den ekonomiska
familjepolitiken 2021

Vårt diarienummer: FK 2021/000490
Upplysningar: Analytiker Henrik Lindholm
010-116 92 35
henrik.lindholm@forsakringskassan.se
Webbplats: www.forsakringskassan.se

Innehåll

Sammanfattning	4
De familjepolitiska ersättningarnas bidrag till barnhushållens ekonomiska standard är oförändrat sedan 2015.....	4
Andelen ekonomisk utsatta har minskat bland barnhushåll men andelen barnhushåll med relativ låg ekonomisk standard har samtidigt ökat	5
De familjepolitiska ersättningarnas bidrag till att minska ekonomiska skillnader mellan hushåll med och utan barn är oförändrat sedan 2015	6
Den ekonomiska familjepolitiken bidrar till att fler delar jämställt på föräldraledigheten – men det är fortfarande framför allt mammor som är föräldralediga	6
Slutsatser	7
Inledning	8
Uppdraget.....	10
Syfte, mål och övergripande frågeställningar.....	10
Utgångspunkter för tolkning och analys.....	11
Den ekonomiska familjepolitikens bidrag till en god ekonomisk levnadsstandard för alla barnfamiljer	14
Sammanfattande iakttagelser	14
Barnhushållens inkomster ökar – men skillnaderna mellan olika grupper är stora	15
Familjeersättningarna utgör nio procent av barnhushållens inkomster och är viktigast för ensamstående kvinnor med flera barn	17
Barnhushåll med låga inkomster får störst andel av familjeersättningarna	19
Ekonomiskt utsatta barnhushåll	22
Sammanfattande iakttagelser	22
Hur mäter man fattigdom och ekonomisk utsatthet?	23
Andel med relativ låg ekonomisk standard är oförändrad eller ökar	26
Mer än var tionde ensamstående flerbarnsförälder har haft relativ låg ekonomisk standard under fem år i rad	28
Familjeersättningarna bidrar till att minska förekomsten av relativ låg ekonomisk standard men bidraget har minskat över tid	30
Förekomsten av fast låg ekonomisk standard minskar.....	33
Andelen ensamstående barnhushåll som tar emot försörjningsstöd har minskat sedan 2015	34
Nästan var femte ensamstående med barn har låg inkomststandard	36
Vilka aspekter av ekonomisk utsatthet fångar de olika måtten?	38
Den ekonomiska familjepolitikens bidrag till att minska de ekonomiska skillnaderna mellan hushåll med och utan barn..	40
Sammanfattande iakttagelser	40
De familjepolitiska transfereringarnas inkomstutjämnande effekt är oförändrad sedan 2007	41

Familjeersättningarna minskar skillnader i medianinkomst mellan hushåll med och utan barn	41
---	----

Den ekonomiska familjepolitikens bidrag till ett jämställt föräldraskap 45

Sammanfattande iakttagelser	45
Pappors andel av föräldrapenningdagarna ökar men det går långsamt.....	45
Pappors andel av föräldraledigheten är oförändrad för barn födda 2016, 2017 och 2018	49

Diskussion..... 52

De familjepolitiska ersättningarnas bidrag till barnhushållens ekonomiska standard relativt oförändrat sedan 2015 men ökade något för ensamstående under 2020	52
Familjeersättningarna har stor betydelse för att minska den ekonomiska utsattheten – men trots ersättningarna finns det en grupp barnhushåll med en hårt ansträngd ekonomisk situation	53
Familjepolitikens transfereringar bidrar till att jämna ut inkomstskillnaderna – men utvecklingen de senaste åren har varit oförändrad.....	54
Familjepolitiken bidrar till ett jämställt föräldraskap framförallt genom att främja en försörjar-omvårdarmodell.....	55
Avslutande reflektioner.....	57

Referenser 58

Metodbilaga..... 61

Data.....	61
Vad är ett barnhushåll och hur många finns det?	62
Metodologiska överväganden	64
Definitioner	65
Att mäta jämställt föräldraskap.....	66
Avgränsningar i definitionen av jämställdhet.....	69
Median, medeltal, kvintiler och percentiler.....	69
Gini-koefficienten och koncentrationskoefficienten.....	69

Sammanfattning

Målen för den ekonomiska familjepolitiken är att bidra till en god ekonomisk levnadsstandard för alla barnfamiljer, att bidra till minskade skillnader i de ekonomiska villkoren mellan hushåll med och utan barn och att bidra till ett jämställt föräldraskap. Syftet med den här rapporten är att undersöka i vilken mån den ekonomiska familjepolitiken kan sägas bidra till att dessa mål nås. Rapporten är svar på ett återkommande regeringsuppdrag till Försäkringskassan.

År 2020 bodde sammanlagt cirka 5 miljoner individer i Sverige i ett barnhushåll¹. Av dessa bodde uppåt 0,9 miljoner i hushåll med en ensamstående förälder. Huvuddelen, drygt 4,1 miljoner, bodde i hushåll med sammanboende föräldrar och minst ett barn. I den här rapporten analyserar vi i vilken mån den ekonomiska familjepolitikens olika ersättningar, här kallade *familjeersättningar*, bidrar till att målen med den ekonomiska familjepolitiken nås. Ersättningarna kan delas in i tre olika grupper: försäkringar, generella bidrag och behovsprövade bidrag.

Dessutom finns det andra familjepolitiska förmåner, som inte analyseras i den här rapporten, i form av subventionerade tjänster, såsom barnomsorg och tandvård för barn, samt sjuk- och hälsovård för barn och blivande föräldrar. Det är också viktigt att ha i åtanke att även skatter och arbetsmarknad har stor betydelse för barnfamiljernas ekonomiska situation.

I rapporten presenteras ett antal olika indikatorer, vilka inte i sig kan utläsas som mått på måluppfyllnad. Däremot kan indikatorernas utveckling över tid ses som ett underlag för bedömning av hur måluppfyllnaden utvecklas.

De familjepolitiska ersättningarnas bidrag till barnhushållens ekonomiska standard är oförändrat sedan 2015

Familjeersättningarna bidrar till att höja barnhushållens ekonomiska standard. I genomsnitt utgör familjeersättningarna drygt 9 procent av barnhushållens disponibla inkomst. Denna andel har varit relativt stabil under de senaste fem åren.

Under de senaste tjugo åren har dock familjeersättningarnas bidrag till barnhushållens ekonomiska standard minskat med över en tredjedel för ensamstående och med en tiondel för sammanboende barnhushåll. En del av förklaringen är att inkomsterna har ökat mindre för ensamstående än för sammanboende barnhushåll i kombination med att de generella och behovsprövade bidragen, som i större utsträckning riktar sig till ensamstående, inte

---

¹ Siffran anger fysiska personer i helårshushåll, vilket innebär att de är folkbokförda i landet både i början och slutet av kalenderåret. I resten av rapporten presenteras resultat för individer i åldrarna 0–64 år, vilket gör att antalet individer inte är detsamma.

hängt med inkomstutvecklingen på samma sätt som den indexerade föräldraförsäkringen, som till större del tillfaller sammanboende hushåll.

Andelen ekonomisk utsatta har minskat bland barnhushåll men andelen barnhushåll med relativt låg ekonomisk standard har samtidigt ökat

Ett annat sätt att undersöka om den ekonomiska familjepolitiken bidrar till en god ekonomisk levnadsstandard för barnfamiljer är att fokusera på den grupp barnhushåll som har det sämst ställt – ekonomiskt utsatta barnhushåll.

Andelen ekonomiskt utsatta barnhushåll minskar över tid, samtidigt som den relativa skillnaden i ekonomisk standard ökar mellan barn som bor med en ensamstående förälder och barn som bor med sammanboende föräldrar. Den ekonomiska familjepolitiken bidrar till att minska förekomsten av ekonomisk utsatthet, men jämfört med för tjugo år sedan är bidraget betydligt mindre i dag.

Förekomsten av ekonomisk utsatthet har enligt flera mått minskat svagt under det senaste decenniet. Under år 2020 ser vi dock en relativt dramatisk ökning av andelen hushåll med *låg inkomststandard*, det vill säga hushåll som har så låg ekonomisk standard att de skulle kunna vara aktuella för försörjningsstöd om de ansökte om det. Ökningen under år 2020 gäller alla hushållstyper men är störst bland ensamstående med barn. Nästan var femte ensamstående med barn hade låg inkomststandard. Även om en mild ökning kunde ses för vissa hushållstyper redan under år 2019 pekar den mer dramatiska ökningen under år 2020 på att pandemin har bidragit till utvecklingen.

Tittar vi på förekomsten av *relativt låg ekonomisk standard*, det vill säga hushåll som har en ekonomisk standard som är lägre än 60 procent av medianen i befolkningen, blir bilden lite annorlunda. Under de senaste tjugo åren har förekomsten av relativt låg ekonomisk standard ökat i alla grupper av barnhushåll. Under 00-talet stod ensamstående med barn för den största ökningen; andelen med låg ekonomisk standard ökade från 14 procent år 2000 till 35 procent år 2010 i den här gruppen. Under 10-talet var ökningen störst bland sammanboende med flera barn; andelen ökade från 10 procent år 2010 till 16 procent år 2020. I motsvarande hushåll utan barn har förändringarna varit betydligt mindre. Sammantaget kan det tolkas som att skillnaderna i ekonomisk standard har ökat något både mellan hushåll med och utan barn och mellan ensamstående barnhushåll och sammanboende barnhushåll.

Ekonomisk utsatthet, oavsett vilket mått som används, förekommer mer i vissa grupper av barnhushåll, t.ex. ensamstående med barn, ensamstående kvinnor med barn och barnhushåll med utrikesfödda föräldrar.

Familjeersättningarna har en stor betydelse för att minska förekomsten av ekonomisk utsatthet i barnhushållen. Över tid har dock familjeersättnings betydelse i någon mening minskat. Andelen barnhushåll som familjeersättningarna lyfter över gränsen för ekonomisk utsatthet är oförändrad, samtidigt som andelen barnhushåll som lyfts över gränsen för relativt låg ekonomisk standard minskat.

De familjepolitiska ersättningarnas bidrag till att minska ekonomiska skillnader mellan hushåll med och utan barn är oförändrat sedan 2015

De familjepolitiska ersättningarna bidrar till att minska skillnaderna i ekonomisk standard mellan hushåll med och utan barn. Genom att bidra till barnhushållens ekonomiska standard bidrar den ekonomiska familjepolitiken även till att minska inkomstjämligheten i befolkningen i stort. De familjepolitiska transfereringarnas omfördelningseffekt, mätt som bidrag till Gini-koefficienten, har varit relativt oförändrad under de senaste tio åren. De familjepolitiska transfereringarna sänker Gini med knappt 3 procent. Under den första halvan av 00-talet var motsvarande andel i genomsnitt 4,6 procent.²

Familjeersättningarna har störst utjämnande effekt mellan låginkomst-hushåll med respektive utan barn. Det beror på att det är de behovsprövade bidragen som har störst omfördelningseffekt, men deras betydelse har minskat något relativt de övriga familjeersättningarna under de senaste tjugo åren. Under år 2020 ökade dock effekten av de behovsprövade bidragen markant, från att ha bidragit med 1,1 procent till Gini-koefficienten under år 2019 till att bidra med 1,4 procent år 2020. Det tillfälliga tillägget till bostadsbidraget har, tillsammans med ett lågt uttag av föräldrapenning under sommar-månaderna, medfört att de behovsprövade bidragens andel av familjeersättningarnas omfördelningseffekt ökade markant under år 2020.

Den ekonomiska familjepolitiken bidrar till att fler delar jämställt på föräldraledigheten – men det är fortfarande framför allt mammor som är föräldralediga

Den ekonomiska familjepolitiken ska även bidra till ett jämställt föräldraskap. Ett sätt att försöka mäta graden av jämställdhet är att titta på hur föräldrar delar på föräldrapenningen och den obetalda föräldraledigheten

---

² Som jämförelse sänker de samlade negativa transfereringarna (huvudsakligen skatter) Gini med 45 procent.

under de första två åren – tiden innan barnet börjar på förskola eller annan barnomsorg.

Utvecklingen visar att allt fler föräldrar delar jämställt på föräldrapenningen och den obetalda ledigheten. Men förändringen går långsamt. Mellan års-kullarna 2017 och 2018 har andelen som delat jämställt på föräldrapenning-dagarna ökat med ungefär en procentenhet. Mammor till barn födda år 2018 tog i genomsnitt ut tre av fyra föräldrapenningdagar under barnets två första år. Föräldrapenninguttaget överskattar också hur jämställt föräldrarna delar på hela föräldraledigheten eftersom det vanliga är att föräldrar delar mindre jämställt på den obetalda ledigheten.

Slutsatser

Den ekonomiska familjepolitikens omfördelade effekt har i stort sett varit densamma under de senaste tio åren. Däremot har den minskat betydligt under den senaste tjugoårsperioden, framför allt när det gäller familje-ersättningarnas bidrag till att minska de ökande inkomstskillnaderna i befolkningen i stort. En del av förklaringen är att nivån på flertalet ersättningar inte höjdes lika mycket under 00-talet som de gjorde under 10-talet tillsammans med att reallöneökningarna varit olika stora i olika grupper av hushåll.

Under år 2020 har den ekonomiska utsattheten minskat något bland barnfamiljer enligt vissa mått samtidigt som den ökat enligt andra. Det senare är sannolikt kopplat till coronapandemin som har påverkat samhället på många sätt. Bland annat har arbetslösheten ökat och ett tillfälligt tillägg till bostadsbidraget har införts. Något som kan vara en del av förklaringen till att familjeersättningarnas omfördelade effekt har ökat under år 2020. De ökande inkomstskillnaderna i befolkningen i stort bidrar till att andelen barnfamiljer som lever med relativt låg ekonomisk standard har fortsatt att öka även under år 2020.

Pappor tar ut en allt större del av föräldraledigheten. Utvecklingen går långsamt men drivs bland annat på av regelförändringar, t.ex. de reserverade föräldrapenningdagar som stegvis införts inom föräldraförsäkringen. Den fortsatta utvecklingen mot att öka jämställdheten i föräldraskapet gynnas sannolikt av ytterligare justeringar av regelverket, till exempel fler reserverade dagar eller tidsgränser för när delar av föräldrapenningdagarna kan användas.

Inledning

Den ekonomiska familjepolitiken ska enligt regeringens budget för år 2021 bidra till en god ekonomisk levnadsstandard för alla barnfamiljer, samt minska skillnaderna i de ekonomiska villkoren mellan hushåll med och utan barn (Prop. 2020/21:1). Den ekonomiska familjepolitiken ska även bidra till ett jämställt föräldraskap. Syftet med den här rapporten är att undersöka i vilken mån den ekonomiska familjepolitiken kan sägas bidra till dessa mål.

Den ekonomiska familjepolitikens ersättningar kan delas in i tre olika delar: försäkringar, generella bidrag och behovsprövade bidrag³. Försäkringsdelen utgörs av föräldraförsäkringen, där föräldrapenning, tillfällig föräldrapenning och graviditetspenning ingår. De här försäkringarna ger ersättning för förlorad inkomst i samband med frånvaro från arbetet på grund av till exempel vård av barn. I de flesta fall baseras storleken på dessa ersättningar på tidigare inkomster. De generella bidragen, barnbidrag och adoptionsbidrag, karaktäriseras av att ett lika stort belopp betalas ut till alla familjer som uppfyller vissa villkor. De generella bidragen är alltså inte inkomstrelaterade. För de behovsprövade bidragen, där bostadsbidrag, underhållsstöd, vårdbidrag, samt omvårdnadsbidrag och merkostnadsersättning till barn med funktionsnedsättning ingår, avgörs rätten till stöd utifrån familjens behov och/eller inkomst.⁴

Under år 2020 uppgick Försäkringskassans utbetalningar av ersättningar riktade till barnfamiljer till cirka 91 miljarder kronor (Försäkringskassan 2021a). Dessutom finns andra familjepolitiska förmåner i form av subventionerade tjänster, såsom barnomsorg och tandvård för barn, samt fri sjukvård för barn och fri mödravård för den gravida och födandeföräldern. Det är dock viktigt att ha i åtanke att även skatter och arbetsmarknad är faktorer som har stor betydelse för barnfamiljernas ekonomiska situation.

Den här rapporten syftar till att visa hur den ekonomiska familjepolitikens ersättningar samlat påverkar barnhushållens ekonomi. Rapporten innehåller inte någon djupgående analys av specifika ersättningar eller regeländringar. Men eftersom ett flertal förändringar i barn- och familjeersättningarna har genomförts relativt nyligen (Tabell 1), kan rapporten även fungera som en indikation på hur sådana förändringar påverkar ekonomin för aggregerade grupper av barnhushåll.

---

³ Utöver de ersättningar som Försäkringskassan administrerar finns även pensionsrätt för barnår, barnpension, och efterlevandestöd till barn, som Pensionsmyndigheten ansvarar för. Barnpension och efterlevandestöd ingår i försäkringsdelen i de analyserna i den här rapporten. Pensionsrätt för barnår ingår inte i analyserna.

⁴ Adoptionsbidrag omfattas inte av den statistiska simuleringsmodell som analyserna i den här rapporten baseras på. De ingår därför inte i den del transfereringarna som studeras i den här rapporten.

Tabell 1 Sammanfattning av genomförda regeländringar inom den del av den ekonomiska familjepolitiken som administreras av Försäkringskassan, 2014–2020

År	Förändringar
2014	Nya åldersgränser i föräldraförsäkringen, maximalt 96 dagar får sparas efter barnets fyraårsdag. Dessa kan dock nyttjas till barnet fyllt 12 år. Tillägget för hemmavarande barn i bostadsbidraget höjs. Barnbidraget delas för barn födda efter 1 mars år 2014.
2015	Höjt underhållsstöd.
2016	Grundnivån i föräldraförsäkringen höjs. En tredje reserverad månad införs i föräldraförsäkringen. Försäkringskassan betalar inte längre ut underhållsstöd om en underhållsskyldig förälder har betalat till Försäkringskassan i rätt tid i minst sex månader i följd. Föräldrarna ska i stället tillsammans komma överens om ett underhållsbidrag.
2017	Flerbarnstillägget för tredje barnet i barnbidraget höjs. Inkomstgränsen för när man kan beviljas bostadsbidrag för barnfamiljer höjs. Höjt adoptionsbidrag. Jämställdhetsbonusen avskaffas. Begränsningar i föräldraförsäkringen för barn födda utomlands som flyttar till Sverige med sina föräldrar.
2018	Höjt underhållsstöd för barn över 15 år. Höjt barnbidrag (1 mars år 2018). Nytt särskilt bidrag inom bostadsbidrag för barn som bor växelvis. Samtidigt avskaffas underhållsstöd vid växelvist boende. För att mildra övergången av stöd från underhållsstödet till stöd från bostadsbidraget, för hushåll som har barn som bor växelvis, kommer en utfasning ske under åren 2018–2021.
2019	Höjt underhållsstöd för barn som är 11–14 år (1 februari år 2019). Två nya ersättningar; omvårdnadsbidrag och merkostnadsersättning införs och kommer på sikt att ersätta vårdbidraget. Sedan den 1 januari år 2019 är det inte längre möjligt att ansöka om vårdbidrag. Det finns övergångsbestämmelser för personer som har vårdbidrag sedan tidigare.
2020	Endast tidsbegränsade regeländringar, se Rekommendationer och regeländringar till följd av pandemin nedan.

Rekommendationer och regeländringar till följd av coronapandemin.

Under 2020 har staten infört restriktioner och utfärdat rekommendationer för att dämpa spridningen av covid-19. De förändringar som framförallt berör barnfamiljer är:

Den 16 mars uppmanade Folkhälsomyndigheten arbetsgivare att låta sina anställda arbeta hemifrån då det skulle kunna ha en dämpande effekt på smittspridningen - i synnerhet i Stockholmsregionen.

Försäkringskassan beslutade 19 mars att slopa kravet på läkarintyg för tillfällig föräldrapenning vid vård av barn längre än sju dagar. Beslutet om undantag upphörde att gälla fr.o.m. 1 november 2020. Beslutet om upphävande av undantaget fattades 19 oktober 2020.

Därefter beslutades en tillfällig föreskrift som innebär att läkarutlåtande i stället inhämtas fr.o.m. dag 22 i barnets vårdperiod. Föreskriften trädde i kraft den 15 december 2020.

Den 23 april beslutades att föräldrar som måste vara hemma från arbetet för att ta hand om barn som är hemma på grund av stängning av verksamhet inom skolområdet, ska kunna få tillfällig föräldrapenning.

Därefter införs en möjlighet att få TFP för barn som varit allvarligt sjuka, för att undvika att de ska smittas av covid-19 (7 a-e §§ i förordning 2020:244, infördes genom SFS 2020:583 som trädde i kraft 1 juli 2020).

Den 1 juli infördes en tillfällig förstärkning av bostadsbidraget för barnfamiljer i form av ett tillägg på 25 procent av storleken på det preliminära bostadsbidraget.

Föräldrars nyttjande av föräldraförsäkringen har förändrats något under pandemin. Nyttjandet av tillfällig föräldrapenning för vård av barn har ökat stort, framför allt under början av pandemin. Under år 2020 har ökningen varit större bland män än bland kvinnor, vilket är ett återkommande mönster när behovet av TFP är extra högt. Användandet av föräldrapenning har istället varit lägre än vanligt under semestermånaderna. Uttaget av föräldrapenning för barn under ett år har dock inte förändrats nämnvärt. (Försäkringskassan 2021b) Under 2020 har rekordmånga varslats, arbetslösheten har stigit och antalet som varit arbetslösa i mer än 12 månader har nått högre nivåer än tidigare (Arbetsförmedlingen 2021). Utvecklingen på arbetsmarknaden är en förklaring till att antalet mottagare av bostadsbidrag har ökat under 2020.

Uppdraget

Försäkringskassan ska enligt regleringsbrevet för år 2021 presentera och analysera utvecklingen av de indikatorer för den ekonomiska familjepolitikens måluppfyllelse som tidigare tagits fram i samråd med Socialdepartementet (Socialdepartementet 2021). Riksförsäkringsverket och Försäkringskassan har haft liknande uppdrag i omgångar sedan år 2003. Den här rapporten blir den tolfte i ordningen. Rapporten utgör den andra delen i svaret på regeringsuppdraget. Den första delen består av ett tabellverk där indikatorerna presenteras som okommenterad statistik, som levererades den 3 maj år 2021. Den här rapporten presenterar och analyserar ett urval av de resultat som tabellverket innehåller.

Syfte, mål och övergripande frågeställningar

Syftet är att mäta måluppfyllelsen för den ekonomiska familjepolitiken. Det betyder att vi ska analysera i vilken mån den ekonomiska familjepolitiken når följande mål:

- att bidra till en god ekonomisk levnadsstandard för alla barnfamiljer
- att minska skillnaderna i de ekonomiska villkoren mellan hushåll med och utan barn
- att bidra till ett jämställt föräldraskap.

Målet är att Socialdepartementet, Försäkringskassans ledning och andra intressenter ska kunna följa och förstå utvecklingen av den ekonomiska familjepolitiken och dess betydelse för olika grupper av barnhushåll.

Frågeställningar

I rapporten ska vi mäta måluppfyllelsen för de tre målen genom att studera ett antal indikatorer. Indikatorerna redovisas under respektive fråga nedan.

1. Hur bidrar den ekonomiska familjepolitiken till en god ekonomisk levnadsstandard för alla barnfamiljer?

Barnhushållens inkomst och inkomstutveckling, samt jämförelse med andra typer av hushåll.

Den ekonomiska familjepolitikens andel av hushållens ekonomiska standard i olika grupper av barnhushåll.

Den ekonomiska familjepolitikens fördelning över olika grupper av barnhushåll och hushåll i olika delar av inkomstfördelningen.

Förekomsten av ekonomisk utsatthet i olika grupper av barnhushåll, i jämförelse med andra grupper av hushåll, samt utveckling över tid.

2. Hur bidrar den ekonomiska familjepolitiken till att minska skillnaderna mellan hushåll med och utan barn?

Hur mycket den ekonomiska familjepolitikens utjämnar skillnader i medianinkomst mellan hushåll med och utan barn.

Hur mycket den ekonomiska familjepolitiken minskar inkomstjämligheten i befolkningen som helhet (mätt i bidrag till Gini-koefficienten).

3. Hur bidrar den ekonomiska familjepolitiken till ett jämställt föräldraskap?

Fördelningen av föräldrapenning, samt andel par som delar jämställt⁵, under barnets två första år.

Fördelningen av skattad föräldraledighet, samt andelen som delar jämställt under barnets två första år.

Utgångspunkter för tolkning och analys

Resultaten avseende de två första frågeställningarna baseras på data från flera olika datakällor från Statistiska Centralbyrån (SCB): Hushållens ekonomi (HEK) för åren 1998–2013 och Statistiskt analysregister (STAR) för åren 2015–2020. Uppgifter för 2020 har tagits fram med hjälp SCB:s simuleringsmodell Fördelningsanalytiskt statistiksystem för inkomster och

---

⁵ Med par som delar jämställt avses här att båda föräldrarna tar minst 40 procent vardera av det totala uttaget under perioden.

transfereringar (FASIT). Det innebär att en framskrivning av information görs för att få en beskrivning över situationen 2020. Det finns inget register över växelvist boende barn men sedan 2019 har SCB lyft in en skattning av vilka barn som bor växelvis i FASIT. Skattningen används för att ge en mer korrekt bild av den ekonomiska standarden för hushåll med växelvist boende barn. Skattningen av växelvis boende finns enbart för år 2019 och 2020. De tidsserier som finns i rapporten använder därför inte skattningen utan är baserade på det sätt att redovisa hushållens ekonomiska standarder som användes tidigare. Resultaten avseende den tredje frågeställningen om jämställt föräldraskap baseras på bearbetningar av data från Försäkringskassans datalager STORE.

Samtliga datakällor, och de urval de genererar, samt simuleringsmodellen FASIT finns mer utförligt beskrivna i rapportens metodbilaga. I bilagan beskrivs även de statistiska analyserna, teoretiska och operationella definitioner av begrepp som barnhushåll, disponibel hushållsinkomst, ekonomisk utsatthet och jämställt föräldraskap.

De resultatindikatorer som presenteras i rapporten belyser betydelsen av olika delar av den ekonomiska familjepolitiken. I uppdraget ingår att både analysera måluppfyllelsen under år 2020 och utvecklingen över tid. Resultaten redovisas uppdelat på olika aggregerade grupper av hushåll, kallade hushållstyper, vilka baseras på fyra olika bakgrundskaraktäristikor, antal barn, om de vuxna är ensamstående eller sammanboende, om hushållens vuxna är födda i Sverige eller inte, samt för ensamstående, den vuxnes kön. De flesta indikatorer presenteras dels för år 2020, dels som en tidsserie från år 1999. År 2020 har det gjorts korrigeringar av den ekonomiska standarden för de hushåll som har växelvist boende barn enligt SCB:s skattningar. Dessa korrigeringar är endast aktuella när vi diskuterar 2020. Tidsserierna använder inte den här korrigeringen för 2019 och 2020 för att få jämförbarhet över tid. Tidsserier där ensamstående delas upp på kön startar år 2009. Särskilt fokus ligger på att kommentera förändringar som noteras i relativ närtid (inom de senaste fem åren).

När man jämför resultat över tid är det viktigt att ha i åtanke att det kan ske förändringar i olika hushållstypers storlek, både i absoluta tal och relativt andra hushållstyper, mellan åren. Det kan i sin tur medföra att förändringar över tid förstärks eller döljs. Dessutom är hushållstyper som presenteras endast grupperade efter ett fåtal karaktäristikor. Det innebär att det kan finnas skillnader i hushållstypernas sammansättning avseende andra viktiga faktorer, exempelvis ålderssammansättning, utbildningsnivå och arbetslivserfarenhet, som dessutom kan förändras på olika sätt i olika hushållstyper över tid. Sådana sammansättningsförändringar kan dölja eller förstärka skillnader mellan hushållstyper över tid.

En annan viktig metodologisk reservation i tolkningen av resultaten är att de kan överskatta försörjningsbördan för ensamstående föräldrar, och därmed

underskatta den ekonomiska standard⁶ som redovisas i delar av rapporten. Det beror på att barn antas leva hos den förälder de är folkbokförda hos, trots att drygt 35 procent av barn till särlevande föräldrar idag bor växelvis hos föräldrarna (Statistiska Centralbyrån 2014). Detta påverkar även jämförelser mellan grupper och över tid.⁷ Från och med år 2019 har det här justerats i FASIT som ligger till grund för flera av indikatorerna i rapporten. Det innebär att den ekonomiska standarden korrigerats för hushåll där barn klassats som växelvis boende, vilket ger en mer korrekt bild för dessa hushåll.

Det finns ytterligare en metodologisk reservation med koppling till Coronapandemin som pågått under större delen av 2020.⁸ Utöver sjukdom, restriktioner, varsel, stigande arbetslöshet och andra kontextuella samhällsförändringar har en del temporära regelförändringar som påverkar barnfamiljer införts. Det här har bidragit till att barnfamiljer har nyttjat familjeersättningarna i lite annan utsträckning än tidigare. Till exempel har fler dagar med tillfällig föräldrapenning för vård av barn betalats ut, fler hushåll har fått bostadsbidrag och föräldrapenning har använts i mindre omfattning under semesteråren. SCB hanterar strukturella förändringar i FASIT genom att använda vikter som bygger på prognoser från flera myndigheter, bland andra Försäkringskassan. Eftersom det är svårt att veta hur pandemin påverkar samhället är de här prognoserna. Sammantaget innebär det att framskrivningen av FASIT för år 2020 är något mindre precis än den brukar vara, och precisionen minskar sannolikt ju mer vi bryter ner de olika indikatorerna på olika hushållstyper.

---

⁶ Den disponibla hushållsinkomsten är den inkomst ett hushåll kan använda till konsumtion och sparande. Den disponibla hushållsinkomsten viktas i förhållande till hushållets försörjningsbörda med hjälp av konsumtionsenheter. Läs gärna mer om disponibel inkomst per konsumtionsenhet i metodbilagan.

⁷ I 2017 års upplaga av Barnhushållens ekonomi (Försäkringskassan 2017) presenterades känslighetsanalyser gjorda för att skatta betydelsen av växelvist boende barn på resultaten. Analyserna visade att felestimeringen är mycket liten i de relativt aggregerade grupper av hushåll som presenteras här, men att stora skillnader kan förekomma i hur många som omfattas av låg ekonomisk standard inom gruppen ensamstående med barn, beroende på om hushållet har växelvist boende eller heltidsboende barn, eller en kombination.

⁸ Världshälsoorganisationen (WHO) klassificerade covid-19 som en pandemi 11 mars 2020 (FHM 2021).

Den ekonomiska familjepolitikens bidrag till en god ekonomisk levnadsstandard för alla barnfamiljer

För att få en bild av i vilken grad den ekonomiska familjepolitiken bidrar till barnfamiljernas ekonomiska levnadsstandard presenteras följande i kapitlet:

- en översikt av barnhushållens disponibla inkomster och inkomstutveckling jämfört med hushåll utan barn
- en redogörelse för hur stor andel av olika barnhushållstypers disponibla inkomst som utgörs av ersättningar från den ekonomiska familjepolitiken
- en översikt över hur utgifterna för de olika familjepolitiska ersättningarna fördelas mellan olika grupper av barnhushåll.

Sammanfattande iakttagelser

Under de senaste tjugo åren har medianen för hushållens disponibla inkomst ökat, både i hushåll med och utan barn. Hushåll med barn har dock lägre medianinkomster än hushåll utan barn. Under år 2020 ökade medianinkomsterna med ungefär 1 procent för ensamstående med barn och sammanboende med flera barn. För hushåll utan barn och sammanboende med ett barn var ökningen något större, omkring 1,5 procent. Skillnaderna har ökat över tid och framför allt ensamstående med barn har halkat efter något. Det är också den grupp som haft lägst disponibel inkomst under hela tjugoårsperioden.

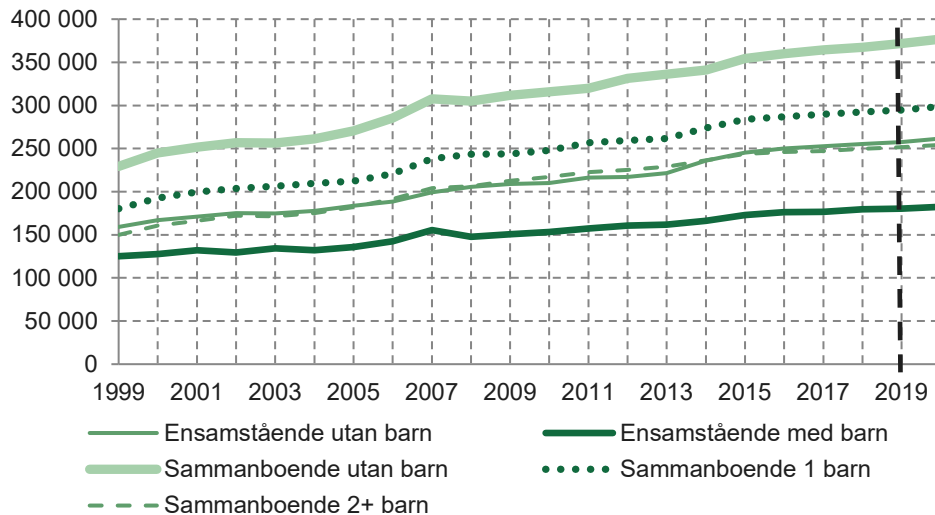
Familjeersättningarna bidrar till en förbättrad levnadsstandard för barnhushållen, framför allt de med lägre inkomster. Under 2020 kom i genomsnitt 9 procent av barnhushållens inkomster från familjepolitiken. Störst andel, 22 procent, får ensamstående med flera barn. Under år 2020 ökade andelen något för ensamstående med barn medan den var relativt oförändrad för sammanboende barnhushåll. Tittar man på de senaste tjugo åren har dock andelen av inkomsten som kommer från familjepolitiken minskat för dem med lägst inkomst, samtidigt som den varit oförändrad för hushållstyper med högre inkomst.

En del av förklaringen kan vara att nivåerna för flera ersättningar inte justerades tillräckligt för att följa med prisutvecklingen under 00-talet. Det här har särskilt påverkat ensamstående med barn som får 59 procent av de behovsprövade ersättningarna och 9 procent av försäkringsdelen. De ensamstående med barn utgör 16 procent av barnhushållen och får 22 procent av familjeersättningarna.

Barnhushållens inkomster ökar – men skillnaderna mellan olika grupper är stora

Ett sätt att mäta hushållens ekonomiska standard är att titta på deras disponibla inkomst angivet som *medianen av disponibel hushållsinkomst per konsumtionsenhet*⁹. Hushållens disponibla inkomst har ökat i både hushåll med och utan barn under den senaste 20-årsperioden (Figur 1). Samtidigt har skillnaderna i disponibel inkomst mellan olika hushållstyper ökat eftersom hushållen med lägst inkomster har haft den svagaste ökningen medan hushållen med högst inkomster har haft en betydligt snabbare inkomstökning än andra. Den största procentuella inkomstökningen under den senaste tjugoårsperioden har ensamstående utan barn och sammanboende med två eller flera barn haft. Den svagaste utvecklingen procentuellt sett har ensamstående med barn haft. Ensamstående utan barn har haft en 14 procentenheter större ökning av sin disponibla inkomst jämfört med ensamstående med barn. Mätt i kronor innebär det en ökning med ungefär 55 000 kronor respektive 95 000 kronor i 2020 års penningvärde. Under de senaste fem åren har den disponibla inkomsten ökat med mellan 4 och 7 procent för alla hushållstyper, men i absoluta tal ökar inkomsterna betydligt mindre för ensamstående med barn och sammanboende med flera barn än för övriga grupper (Figur 1). Den absoluta nivån för de disponibla hushållsinkomsterna är dessutom betydligt lägre för ensamstående kvinnor med barn än övriga hushåll (ej i figur).

Figur 1 Medianen av disponibel hushållsinkomst per konsumtionsenhet för personer i olika hushållstyper, åren 1999–2020. Personer 0–64 år. Kronor per år, 2020 års penningvärde

De ökade skillnaderna mellan barnhushållen framgår tydligt om man delar upp dem efter deras disponibla inkomst, se Figur 2.¹⁰ Den tiondel av barnhushållen som har de lägsta inkomsterna har haft svagast ökning under de

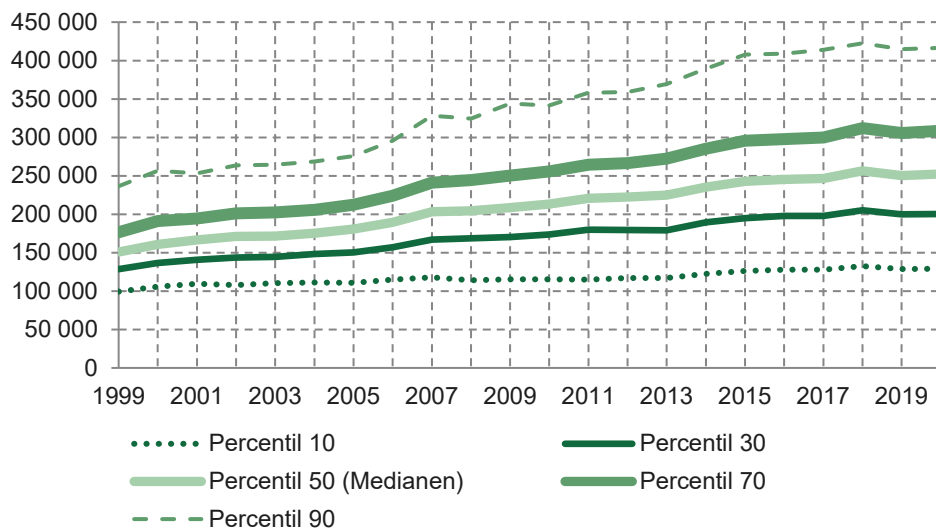
⁹ En definition av det här inkomstmättet finns i metodbilagan.

¹⁰ Läs mer om percentiler i metodbilagan.

senaste 20 åren. Det kan vi se genom att den tionde percentilen endast har ökat med 22 procent, medan de övriga percentilerna har haft en kraftigare utveckling (mellan 47 och 62 procent). Under de senaste fem åren har utvecklingstakten varit betydligt jämnare och alla studerade percentiler haft en utveckling mellan 6 och 7 procent. Sedan föregående år har ökningarna legat på mellan 0,2 och 1 procent (Figur 2).

Figur 2 Utvecklingen av disponibel hushållsinkomst per konsumtionsenhet (percentiler) bland barnhushåll, åren 1999–2020. Personer 0–64 år. Kronor per år, 2020 års penningvärde

När barnhushållen delas upp efter om de vuxna i hushållen är svensk- eller utrikesfödda visar uppdelningen att inkomstutvecklingen de senaste 20 åren har varit svagast i ensamhushåll med barn där den vuxna är utrikesfödd. Sedan år 2015 ser utvecklingen annorlunda ut och ensamstående utrikesfödda har istället haft den största procentuella inkomstökningen (Tabell 2). Deras medianinkomst är dock fortfarande lägre än för andra barnhushåll. Lägst medianinkomst har ensamstående utrikesfödda kvinnor med barn.

Tabell 2 Medianen av disponibel hushållsinkomst per konsumtionsenhet år 2020, samt procentuell förändring sedan år 2015. Personer 0–64 år

	Medianen av disponibel hushållsinkomst per konsumtionsenhet år 2020	Förändring (procent) 2015–2020
Ensamstående med barn, svenskfödd	198 483	6,4
varav ensamstående kvinna	187 085	7,3
varav ensamstående man	227 553	2,0
Ensamstående med barn, utrikesfödd	148 335	10,8
varav ensamstående kvinna	143 588	10,8
varav ensamstående man	176 520	9,5
Sammanboende med barn, svenskfödda	289 598	6,9
Sammanboende med barn, svensk- och utrikesfödda	261 859	7,0
Sammanboende med barn, utrikesfödda	175 018	5,5

Familjeersättningarna utgör nio procent av barnhushållens inkomster och är viktigast för ensamstående kvinnor med flera barn

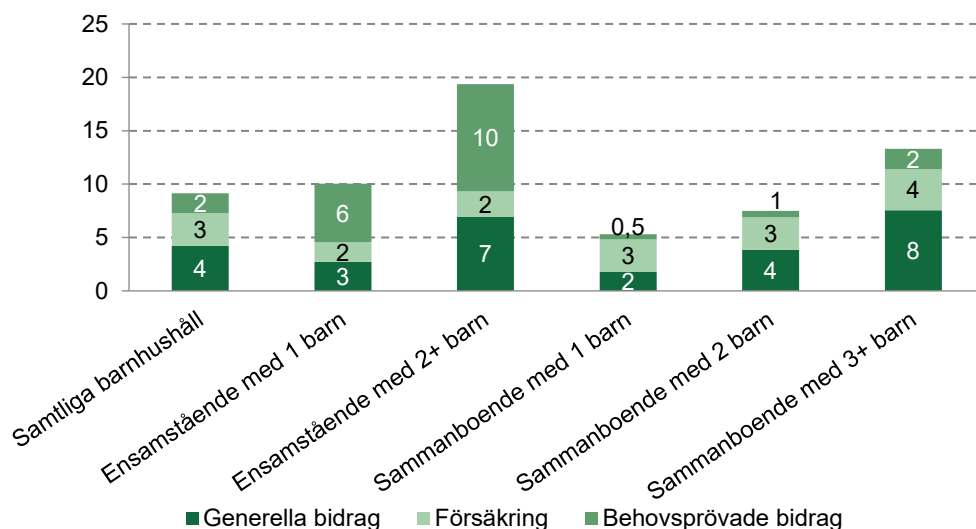
Under år 2020 bestod i genomsnitt 9,1 procent av barnhushållens disponibla inkomst av stöd från den ekonomiska familjepolitiken. De generella bidragen utgjorde den största andelen (Figur 3).

Familjepolitikens ersättningar påverkar olika hushållstypers ekonomi i olika utsträckning. Mest påverkas barnhushållen med lägre inkomster. Ensamstående föräldrar med flera barn får i genomsnitt 19 procent av sin disponibla inkomst från familjeersättningarna. Lägst andel får sammanboende med ett barn och sammanboende med två barn som får 5 respektive 7 procent av sin disponibla inkomst från samma ersättningar.

De behovsprövade bidragen är framför allt viktiga för ensamstående flerbarnsföräldrar. I genomsnitt 10 procent av deras disponibla inkomst utgörs av behovsprövade bidragen, vilket kan jämföras med mellan 0,5 och 2 procent för sammanboende barnhushåll.

Bland ensamstående är det framförallt för kvinnor med flera barn, som familjepolitikens ersättningar utgör en hög andel av inkomsten. För dessa kommer 24 procent av inkomsten från familjepolitikens stöd, vilket kan jämföras med 10 procent för ensamstående män med flera barn (ej i figur).

Figur 3 Den ekonomiska familjepolitikens andel (i procent) av disponibel inkomst per konsumtionsenhet i olika hushållstyper, år 2020. Personer 0–64 år

Uppgifterna i Figur 3 bygger på den nya skattningen av växelvis boende.

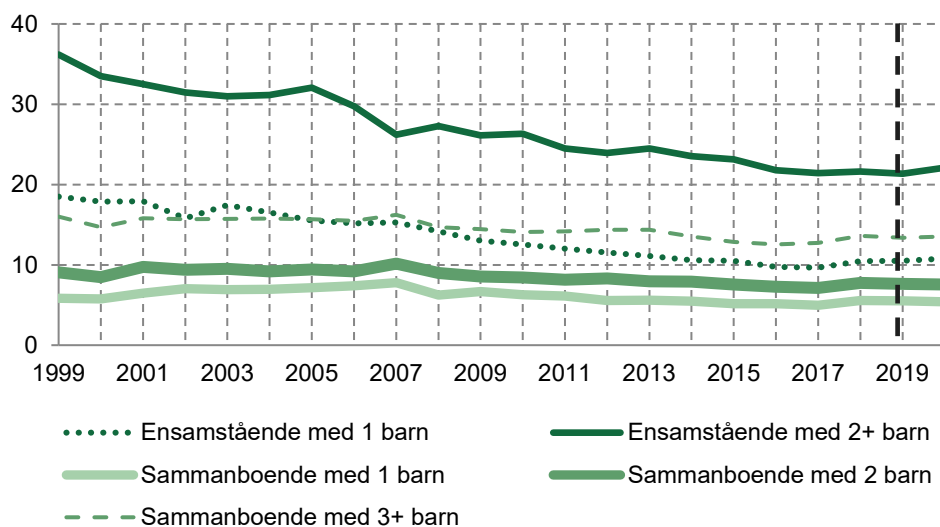
Familjepolitikens andel av barnhushållens inkomster har minskat kraftigt under den senaste tjuugoårsperioden (se Figur 4). Minskningen gäller särskilt hushåll med ensamstående föräldrar, t.ex. har andelen minskat med 40 procent för ensamstående med ett barn jämfört med 6,5 procent för sammanboende med ett barn.

På sätt och vis har familjeersättningarnas omfördelningseffekt minskat sedan år 2000. Att bidragsbeloppen inte följt med inkomstutvecklingen i samma utsträckning som föräldraförsäkringen har större inverkan på barnhushåll med låg ekonomisk standard än barnhushåll med hög ekonomisk standard.¹¹

Under de senaste fem åren har utvecklingen stabiliserats, men familjeersättningarnas andel av inkomsten har sjunkit svagt bland ensamstående med barn. Under det senaste året har ingen nämnvärd förändring skett.

¹¹ Till exempel låg inkomstgränsen för när ett hushåll har rätt till bostadsbidrag på samma nivå mellan åren 1997 och 2011, vilket innebär att allt fler hamnat över gränsen när lönenivåerna stigit. Dessutom har grundbeloppet i barnbidraget varit oförändrat mellan åren 2006 och 2017. Även underhållsstödet var oförändrat mellan åren 2006 och 2015.

Figur 4 Den ekonomiska familjepolitikens andel (i procent) av disponibel inkomst per konsumtionsenhet i olika hushållstyper, år 1999–2020. Personer 0–64 år

Barnhushåll med låga inkomster får störst andel av familjeersättningarna

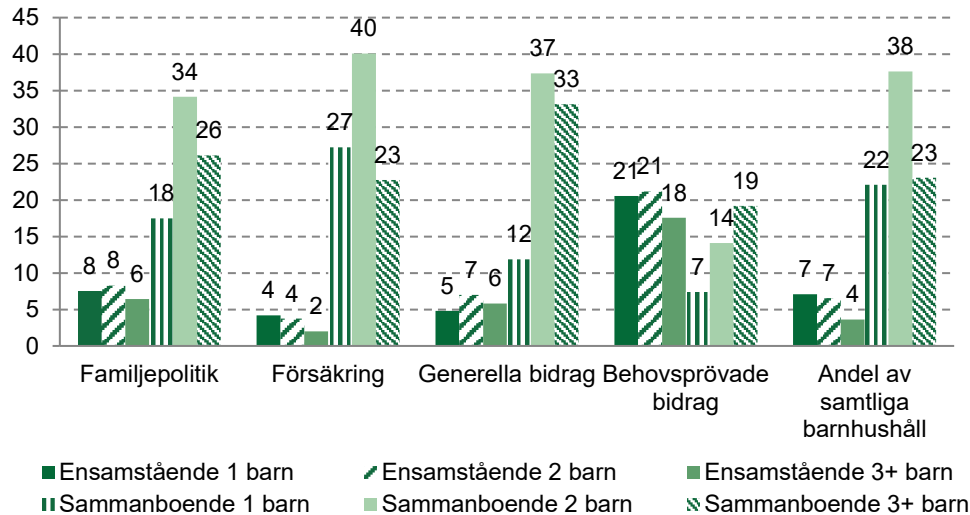
Figur 5 visar hur familjepolitikens utgifter (uppdelat i kategorierna försäkring, generella bidrag och behovsprövade bidrag¹²) fördelas mellan olika barnhushåll. Den vänstra delen av figuren visar utgifternas fördelning i samtliga barnhushåll och den högra delen av figuren visar sammanställningen av barnhushåll.

Diagrammet visar att familjepolitikens sammanlagda utgifter över lag fördelas på samma sätt som barnhushållstyperna. Den största andelen av utgifterna går till sammanboende med minst två barn, vilket också är den grupp som utgör den största delen av barnhushållen.

De generella bidragen går i något högre utsträckning till hushåll bestående av sammanboende med minst två barn. De behovsprövade bidragen har en annan fördelningsprofil, där 60 procent av det utbetalade beloppet går till ensamstående med barn, vilka utgör 18 procent av barnhushållen. Det här är förväntat utifrån ersättningarnas utformning. Ensamstående med barn är den grupp som har lägst disponibel inkomst (se Figur 1) och har därmed i högre utsträckning rätt till bostadsbidrag. Även underhållstödets utformning gör att det i hög utsträckning går till ensamstående med barn.

¹² I *generella bidrag* ingår barnbidrag och adoptionsbidrag. I *försäkring* ingår föräldrapenning, tillfällig föräldrapenning, barnpension, efterlevandestöd, och pensionsrätt för barnår. I *behovsprövade bidrag* ingår bostadsbidrag, underhållsstöd och vårdbidrag.

Figur 5 Fördelning av den ekonomiska familjepolitikens utgifter på olika barnhushåll. Andel (i procent) utbetald till olika hushållstyper år 2020, samt hushållstypernas andel av samtliga barnhushåll

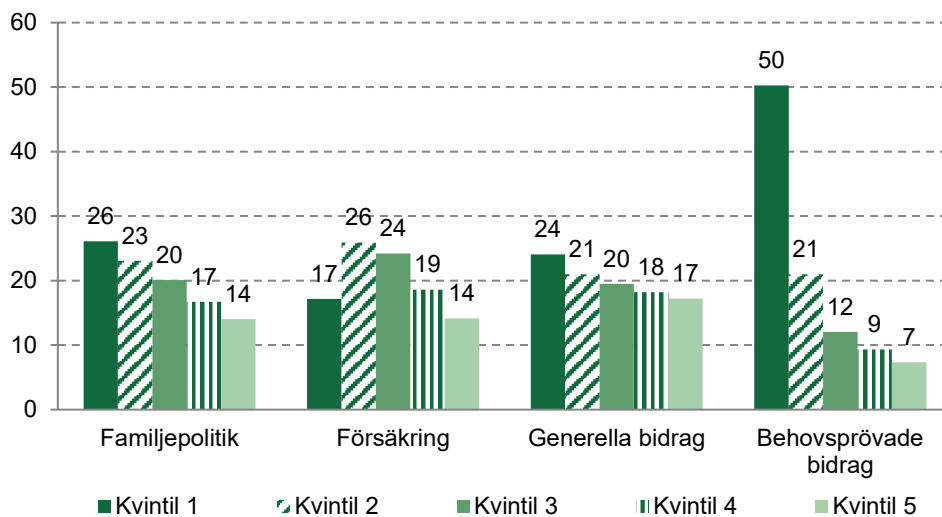
Uppgifterna i Figur 5 bygger på den nya skattningen av växelvis boende.

När barnhushållen delas upp efter disponibel hushållsinkomst, är det tydligt att den femtedel av hushållen som har lägst inkomst, den *första kvintilen*, tar emot störst andel av den ekonomiska familjepolitikens utgifter (Figur 6). Återigen är detta tydligast för behovsprövade bidrag där den första kvintilen får 50 procent av det utbetalade beloppet av behovsprövade bidrag. För försäkringsdelen får den lägsta kvintilen en lägre andel av utgifterna än den andra, tredje och fjärde kvintilen. Det kan antas bero på att huvuddelen av föräldraförsäkringsdelen är inkomstbaserad, vilket innebär att de med högre disponibel inkomst också får en högre föräldrapenning (upp till ett tak om 10 eller 7,5 prisbasbelopp beroende på ersättning).¹³ Jämfört med år 2015 fick kvintil 1 och 5 en något lägre andel av familjepolitikens utgifter medan resterande kvintiler får en något större andel. Alla förändringar mellan 2015 och 2020 är dock mindre än en procent (ej figur).¹⁴

¹³ Lägstanivådagarna betalas ut oberoende av inkomst men personer utan SGI och föräldrar med mycket låg inkomst får föräldrapenning på grundnivå vilket innebär ett relativt lågt belopp.

¹⁴ I den här jämförelsen används inte det nya sättet att skatta växelvis boende eftersom det inte finns tillgängligt för år 2015.

Figur 6 Fördelning av den ekonomiska familjepolitikens utgifter på olika inkomstgrupper. Andel (i procent) utbetald till barnhushåll i olika kvintiler av disponibel hushållsinkomst per konsumtionsenhet, år 2020

Uppgifterna i Figur 6 bygger på den nya skattningen av växelvis boende.

Ekonomiskt utsatta barnhushåll

Ett av målen med den ekonomiska familjepolitiken är att bidra till en god ekonomisk levnadsstandard för alla barnfamiljer. Vad en god ekonomisk levnadsstandard är och vad som utgör ett bidrag av tillräcklig storlek beskrivs inte i målformuleringarna. För att undersöka om familjepolitiken bidrar till en god ekonomisk levnadsstandard för alla barnfamiljer har vi därför valt att kartlägga den ekonomiska situationen för ekonomiskt utsatta barnhushåll.

Hur ekonomisk utsatthet ska definieras och vad det betyder i dagens samhälle är dock en omdebatterad fråga. I första hand handlar den diskussionen om huruvida fattigdom ska ses som något absolut eller som något relativt. Därför presenterar vi först mycket kortfattat några av de metoder som vanligtvis används för att mäta fattigdom respektive ekonomisk utsatthet. Sedan presenterar vi hur stor andel av barnhushållen som räknas som ekonomiskt utsatta enligt ett antal mått och hur utvecklingen har sett ut över tid. Slutligen presenteras i vilken grad den ekonomiska familjepolitikens ersättningar minskar den ekonomiska utsattheten i barnhushållen.

Sammanfattande iakttagelser

Resultaten visar att familjeersättningarna har stor betydelse för att minska förekomsten av ekonomisk utsatthet i barnhushållen, men att det ändå finns en inte försumbar grupp barnhushåll som har en ekonomiskt ansträngd situation. Hur vanligt ekonomisk utsatthet är beror i hög grad på vilket mått som används. Oavsett mått förekommer dock ekonomisk utsatthet mer i vissa grupper av barnhushåll, t.ex. ensamstående med barn, ensamstående kvinnor med barn och barnhushåll med utrikesfödda föräldrar.

Sedan år 2015 har andelen barnhushåll med relativt låg ekonomisk standard ökat svagt, medan andelen inte förändrats nämnvärt bland hushåll utan barn. Det här kan tolkas som att skillnaderna i de ekonomiska villkoren ökar något mellan hushåll med och utan barn. Under år 2020, och även år 2019, har dock andelen med relativt låg ekonomisk standard ökat både för hushåll med och utan barn. Andelen började alltså öka redan när konjunkturen bromsade in under år 2019 och har sedan fortsatt att öka under coronapandemin. Men utvecklingen under de senaste fem åren pekar också på oförändrad eller svagt minskande ekonomisk utsatthet inom flera grupper av barnhushåll. Minskningen sker framförallt i grupper som har en hög andel ekonomiskt utsatta, bland sammanboende utrikesfödda med barn och ensamstående kvinnor med barn, särskilt bland ensamstående utrikesfödda kvinnor. Under de senaste tjugo åren har dock utvecklingen varit mer dramatisk, framförallt för ensamstående med barn. År 2000 var andelen med relativt låg ekonomisk standard 14 procent och 2020 var den 38 procent.

Om man i stället mäter låg inkomststandard, som anger att hushållets inkomster är lägre än dess grundläggande utgifter, beräknas 8 procent av

barnhushållen vara i denna situation under år 2020. Bland ensamstående med barn är andelen 17 procent. Dessa siffror kan jämföras med att knappt 6 procent av hushåll utan barn hade låg inkomststandard samma år. Mellan år 2011 och 2019 minskade förekomsten av låg inkomststandard, framför allt för ensamstående hushåll med och utan barn. År 2020 vände utvecklingen och andelen med låg inkomststandard ökade både för hushåll med och utan barn. För ensamstående med barn ökade andelen med 2,3 procentenheter, för sammanboende utan barn ökade andelen med 0,3 procentenheter. Det här är en mer dramatisk förändring än vi sett i övriga indikatorer på ekonomisk standard under pandemin.

Hur mäter man fattigdom och ekonomisk utsatthet?

När man talar om fattigdom globalt ligger ofta fokus på extrema och akuta fattigdomstillstånd som hunger, dåliga bostäder och dålig hälsa. Att vara fattig innebär att inte ha råd med det allra nödvändigaste som mat, kläder och boende¹⁵. I Sverige fyller dock detta mått ingen funktion eftersom i princip alla har inkomster som överstiger den globala fattigdomsgränsen.

I grunden handlar frågan om vad som menas med utsatthet och fattigdom, vilket har betydelse för vilka åtgärder som bedöms lämpliga för att bekämpa dessa tillstånd (Alm et. al. 2010).

Absolut fattigdom definieras utifrån en fattigdomsgräns som utgörs av en lägsta godtagbar levnadsnivå. Ett vanligt tillvägagångssätt är att sätta ihop en varukorg med produkter som anses vara nödvändiga för en acceptabel levnadsstandard, och sedan definiera hushåll som inte har råd att konsumera dessa varor som fattiga. I Sverige används ibland gränsen för att beviljas ekonomiskt bistånd. Det här måttet på fattigdom är stabilt över tid. Samtidigt är det på sätt och vis relativt, eftersom det är beroende på hur man ser på vad som är en skälig levnadsnivå.

Relativ fattigdom definieras utifrån levnadsnivån i det omgivande samhället. Ett hushålls inkomster jämförs då med andra hushålls inkomster. Det är därför möjligt att alla fysiska behov som boende, klädet och mat är uppfyllda men att familjen ändå lever i (relativ) fattigdom i jämförelse med andra hushåll och på grund av det kanske inte kan delta fullt ut i samma sammanhang som andra familjer kan. En vanlig illustration av det här är att äga en bil. I vissa länder kan det anses vara en lyx men i ett samhälle där nästan alla familjer har en bil (och där kollektivtrafiken är dåligt utbyggd) kan det vara en förutsättning för att kunna konkurrera om arbetstillfällen och delta i sociala aktiviteter (Iceland 2005).

---

¹⁵ Ett exempel på den här typen av absoluta fattigdomsmått finns i FN:s mål om att avskaffa den extrema fattigdomen, där personer med en inkomst lägre än 1,90 dollar per dag definieras som fattiga. <https://www.un.org/en/sections/issues-depth/poverty/>

Mått på ekonomisk utsatthet som används i den här rapporten

Eftersom ekonomisk utsatthet är så svårt att definiera på ett enhetligt sätt är det vanligt att låta olika mått komplettera varandra när man analyserar förekomst och utveckling av ekonomisk utsatthet. Det gör vi även i den här rapporten. De kriterier vi använder för att mäta och fastställa ekonomisk utsatthet är:

- *Relativ låg ekonomisk standard:* Måttet innebär att den disponibla hushållsinkomsten för ett hushåll är lägre än 60 procent av medianen för den disponibla hushållsinkomsten i *hela* befolkningen.¹⁶ Relativ låg ekonomisk standard är konstruerat så att en generell inkomstökning för alla i samhället inte nödvändigtvis minskar antalet fattiga. För att fattigdomen ska minska krävs att de med låga inkomster får en större inkomstökning än dem som befinner sig ovanför fattigdomsgränsen. Det innebär att måttet är en god indikator på inkomstjämligheten.
- *Fast låg ekonomisk standard:* Vi kompletterar det relativa måttet med vad som kallas fast låg ekonomisk standard. Det här måttet utgår från medianen för disponibel hushållsinkomst under ett referensår som sedan räknas upp med konsumentprisindex. Det innebär att gränsen för fast låg ekonomisk standard hålls fast till 60 procent av referensårets medianinkomst, men justerat för prisutvecklingen. I den här rapporten är referensåret 2015, och gränsen behålls fast under fem år.
- *Förekomst av försörjningsstöd:* En ofta använd mer absolut indikator på ekonomisk utsatthet är mottagande av ekonomiskt bistånd. Ekonomiskt bistånd består av två delar: *försörjningsstöd* och *bistånd till livsföringen i övrigt*. Försörjningsstödet ska tillgodose hushållens mer regelbundna utgifter. Bistånd till livsföringen i övrigt ska tillgodose kostnader för behov som kan uppstå då och då, exempelvis kostnader för tandvård, glasögon, sjukvård och medicin. I den här rapporten redovisar vi andelen individer där någon i bostadshushållet har mottagit försörjningsstöd under året. Mottagande av bistånd till livsföringen i övrigt redovisas inte eftersom det inte simuleras i FASIT-modellen.

Måttet mottagande av försörjningsstöd speglar rådande samhällssyn, det vill säga vad som räknas som en ekonomiskt utsatt situation vid varje given tidpunkt (Ds 2004:41). Men att ha försörjningsstöd är inte synonymt med fattigdom. Individer och hushåll som får försörjningsstöd ska inte betraktas som fattiga eftersom bistånd ges för att familjerna ska kunna ha en skälig levnadsnivå. Ett problem med måttet är att politiska beslut har en direkt inverkan på de definierade fattigdomsnivåerna – om politiker gör det svårare att få försörjningsstöd minskar förekomsten av ekonomisk utsatthet. Ett annat problem med måttet mottagande av försörjningsstöd är att långt ifrån alla som kan ha rätt till försörjningsstöd

---

¹⁶ Detta är även det mått som används inom EU under benämningen ”at risk of poverty”.
https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:At-risk-of-poverty_rate

söker det. De som inte söker kan därmed vara mer ekonomiskt utsatta än de som får försörjningsstöd utan att det fångas av måttet.

- *Låg inkomststandard*: Ett annat absolut mått på ekonomisk utsatthet är låg inkomststandard, som konstruerats av SCB. Utgångspunkten är riksnormen för försörjningsstöd¹⁷. Utöver riksnormen innefattar måttet även skattade kostnader för bland annat boende, el, hemförsäkring, barnomsorg och lokala resor. Hushåll med låg inkomststandard har en inkomst som är lägre än vad som krävs för att täcka dessa basala utgifter. Måttet kan ses som ett sätt att skatta vilka hushåll som har så låga inkomster att de skulle kunna vara aktuella för försörjningsstöd om de ansökte. Eftersom nivån på försörjningsstödet ska garantera en skälig levnadsnivå är det rimligt att betrakta personer med disponibla inkomster under gränsen för försörjningsstöd som ekonomiskt utsatta.

När måtten ovan presenteras är utgångspunkten så gott som alltid situationen under ett visst kalenderår. Det finns dock mycket som tyder på att hushåll som lever i ekonomisk utsatthet under flera år i följd är mer utsatta än hushåll som har låga inkomster under en kortare period (Socialstyrelsen 2013). För att få en bild av detta kommer vi även att presentera förekomsten av relativ låg ekonomisk standard under flera år i följd.¹⁸

Ytterligare ett sätt att illustrera familjepolitikens måluppfyllnad är att beräkna hur förekomsten av ekonomisk utsatthet skulle se ut om familjepolitikens ersättningar togs bort. Det här gör man genom att beräkna förekomsten av relativ låg ekonomisk standard efter att familjepolitikens ersättningar subtraherats från hushållets disponibla inkomst, under ett antagande att personers beteende inte påverkas av detta¹⁹ (exempelvis antas att de vuxna i hushållet inte börjar arbeta mer för att kompensera för de förlorade ersättningarna).

---

¹⁷ Tillsammans med skäliga kostnader för vissa andra behov avgör riksnormen nivån på försörjningsstödet. Beloppen bestäms av regeringen inför varje nytt kalenderår och gäller som miniminivå för de behov som riksnormen ska täcka. I riksnormen ingår kostnader för livsmedel, kläder, hygienartiklar, förbrukningsvaror, dagstidning, telefon, fritid och lek, samt barn- och ungdomsförsäkring.

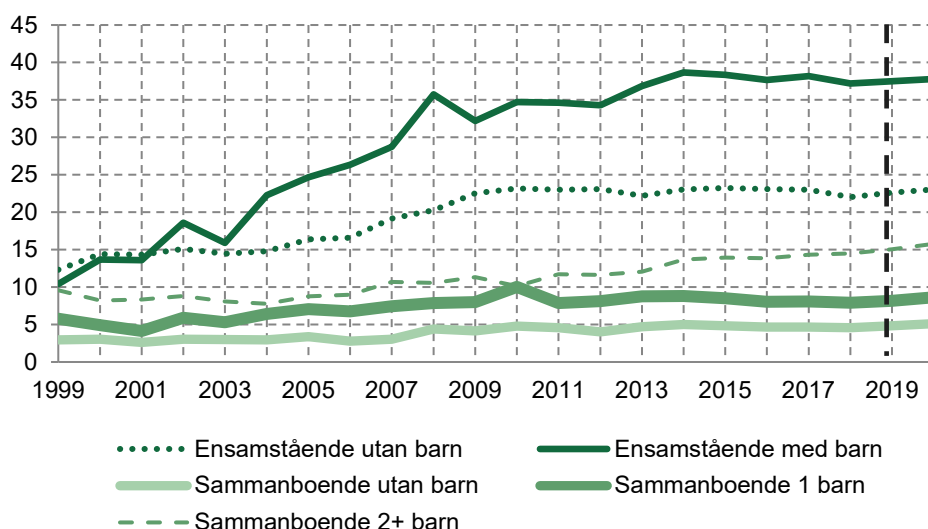
¹⁸ För att kunna följa individer över flera år används här material från Longitudinell integrations databas för sjukförsäkrings- och arbetsmarknadsstudier (LISA), som endast innehåller information om vuxna personer. Data från LISA kan inte redovisas som framskrivningar i simuleringsverktyget FASIT och därför presenteras resultaten endast fram till 2019.

¹⁹ Gränsen för relativ låg ekonomisk standard behålls dessutom konstant i beräkningen. Ett alternativ vore att beräkna en ny gräns för relativ låg ekonomisk standard där den ekonomiska familjepolitikens transfereringar inte ingår. Vid en sådan jämförelse skulle skillnaden mellan andelen med relativ låg ekonomisk standard med och utan ekonomisk familjepolitik vara mindre eftersom utgångspunkten i jämförelsen skulle baseras på två olika medianer av disponibel hushållshållsinkomst.

Andel med relativ låg ekonomisk standard är oförändrad eller ökar

Förekomsten av relativ låg ekonomisk standard ökade kraftigt under större delen av 00-talet, särskilt bland ensamstående med barn som också är den hushållstyp där förekomsten är störst, se Figur 7. Det senaste decenniet har utvecklingen varit mer stabil men med en mindre ökning bland ensamstående med barn och sammanboende med 2 eller fler barn. Under 2020 har förekomsten av relativ låg ekonomisk standard ökat en aning, ungefär som den gjorde under 2019.

Figur 7 Andel (i procent) med relativ låg ekonomisk standard i olika hushållstyper, åren 1999–2020. Personer 0–64 år

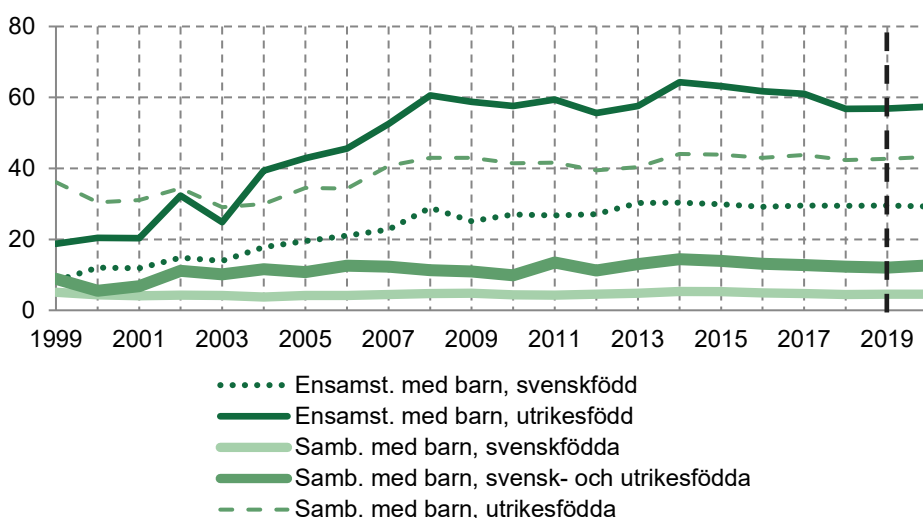
För ensamstående med barn är bilden olika beroende på om föräldern är en man eller en kvinna (Tabell 3). Ensamstående kvinnor med barn har nästan dubbelt så hög förekomst av relativ låg ekonomisk standard som ensamstående män med barn. Bland ensamstående med flera barn är förekomsten av relativ låg ekonomisk standard extra hög, för kvinnor har nivån legat på över 50 procent sedan 2013 (ej figur). Sedan år 2015 har dock förekomsten av relativ låg ekonomisk standard bland ensamstående kvinnor med barn minskat, medan den har ökat bland ensamstående män med barn.

Sett till samtliga barnhushåll ökar förekomsten av relativ låg ekonomisk standard svagt sedan år 2015. För hushåll utan barn har förekomsten inte förändrats nämnvärt. Ökningen bland barnhushållen tycks drivas av en ökning av andelen med relativ låg ekonomisk standard bland sammanboende med flera barn och även bland ensamstående män med barn. Sett ur ett längre perspektiv har förekomsten ökat i alla grupper, med och utan barn. Under 00-talet stod ensamstående med barn för den största ökningen och under 10-talet har ökningen varit störst bland sammanboende med flera barn. Sammantaget kan det tolkas som att skillnaderna i de ekonomiska villkoren ökar något mellan hushåll med och utan barn (Tabell 3).

Tabell 3 Andel (i procent) med relativ låg ekonomisk standard i olika hushållstyper år 2020, samt förändring i procentenheter mellan åren 2015 och 2020. Personer 0–64 år

	Andel (%) med relativ låg ekonomisk standard 2020	Förändring (procentenheter) 2015–2020
Ensamstående utan barn	23,0	-0,2
varav kvinnor	22,9	-0,3
varav män	23,1	-0,2
Ensamstående med barn	37,8	-0,6
varav kvinnor	43,0	-1,1
varav män	23,7	2,2
Sammanboende utan barn	5,1	0,3
Sammanboende 1 barn	8,6	0,1
Sammanboende 2+ barn	15,8	1,8
Samtliga i barnhushåll	17,8	1,3
Samtliga i hushåll utan barn	13,6	0,4

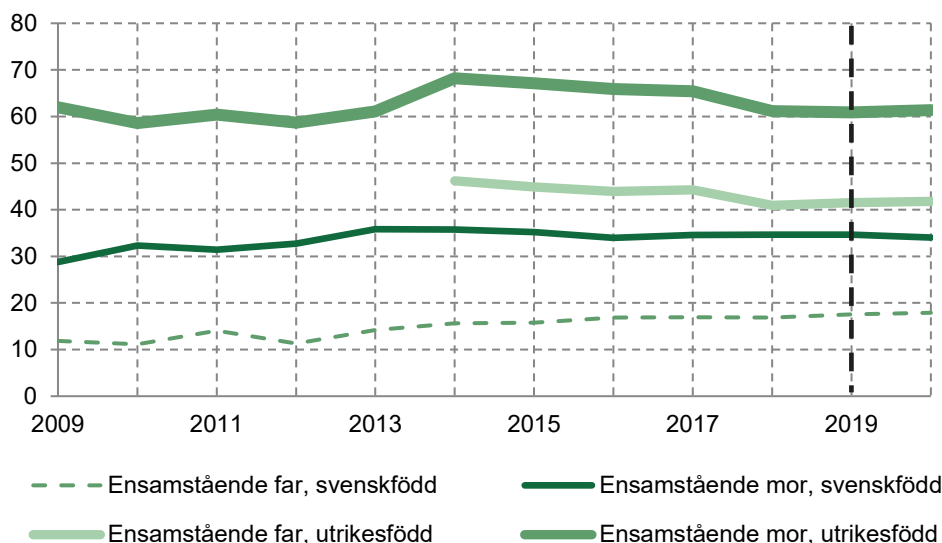
Det finns även stora skillnader i förekomsten av relativ låg ekonomisk standard om hushållen delas upp utifrån om de vuxna är inrikes- eller utrikesfödda (Figur 8). I synnerhet bland hushåll med utrikesfödda vuxna är andelen som har relativ låg ekonomisk standard hög. Bland ensamstående utrikesfödda föräldrar har förekomsten minskat de senaste fem åren, men det är fortfarande uppåt sex av tio som definieras ha relativ låg ekonomisk standard. Det är alltså nästan dubbelt så vanligt med relativ låg ekonomisk standard bland ensamstående som är utrikesfödda jämfört med ensamstående som är svenskfödda.

Figur 8 Andel (i procent) med relativ låg ekonomisk standard i olika hushållstyper med inrikes- och utrikesfödda föräldrar, åren 1999–2020. Personer 0–64 år

I Figur 8 används en ny definition av utrikesfödd ensamstående med barn från och med år 2014. Med den nya definitionen är förekomsten av relativ låg ekonomisk standard 4 till 5 procentenheter högre jämfört med den gamla definitionen.

Även könsskillnaderna är stora, särskilt om man i jämförelsen också tittar på skillnader mellan utrikesfödda och svenskfödda. Bland ensamstående utrikesfödda kvinnor med barn har 61 procent relativt låg ekonomisk standard år 2020. Medan motsvarande siffra bland ensamstående svenskfödda män med barn är 18 procent (Figur 9). Sedan år 2015 har dock förekomsten av relativt låg ekonomisk standard minskat svagt bland ensamstående utrikesfödda föräldrar.

Figur 9 Andel (i procent) med relativt låg ekonomisk standard i olika hushållstyper med svensk- och utrikesfödda ensamstående föräldrar, åren 2009–2020. Personer 0–64 år

I Figur 9 används en ny definition av utrikesfödd ensamstående med barn från och med år 2014. Med den nya definitionen är förekomsten av relativt låg ekonomisk standard 4 till 5 procentenheter högre jämfört med den gamla definitionen.

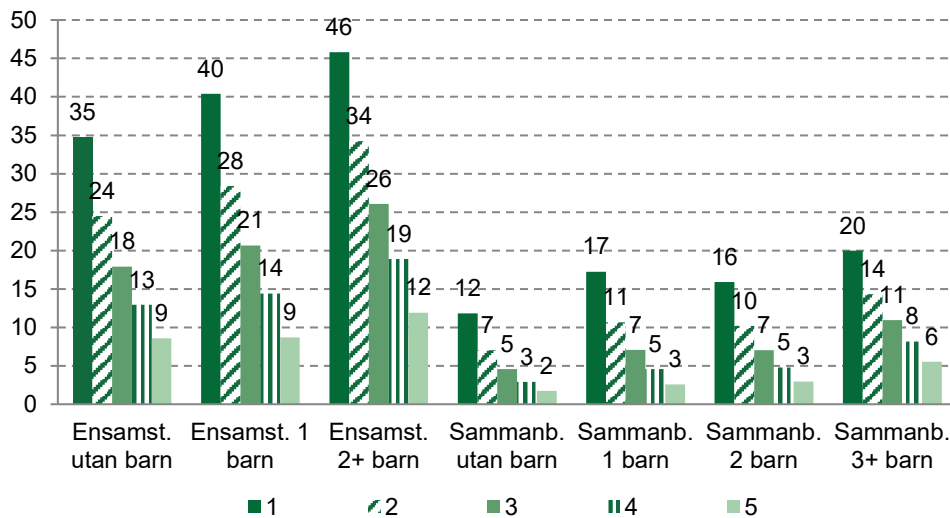
Under de senaste fem åren har förekomsten av relativt låg ekonomisk standard minskat i flera grupper av barnhushåll samtidigt som vi har sett en svag ökning bland barnhushåll i stort. En förklaring till det är att det skett en omfördelning av hushållsgruppernas storlek under den senaste femårsperioden. Till exempel har antalet hushåll som definieras som sammanboende utrikesfödda med barn ökat i antal mellan åren 2015 och 2020, både i absoluta tal och relativt andra hushållstyper. Den här gruppen av hushåll har en hög förekomst av relativt låg ekonomisk standard och trots att det skett en minskning inom gruppen sedan år 2015 så bidrar deras ökade antal till att driva upp förekomsten av relativt låg ekonomisk standard bland barnhushållen i stort.

Mer än var tionde ensamstående flerbarnsförälder har haft relativt låg ekonomisk standard under fem år i rad

Att ha relativt låg ekonomisk standard under längre tid innebär förstås en mer utsatt situation. Ensamstående barnhushåll drabbas av det i högre

utsträckning än andra hushållstyper, se Figur 10.²⁰ Bland ensamstående flerbarnsföräldrar har 26 procent haft relativt låg ekonomisk standard minst tre av de fem åren mellan 2015 och 2019 och 12 procent under samtliga undersökningsår. Motsvarande bland sammanboende utan barn är 5 procent för minst tre år och 2 procent för samtliga år.

Figur 10 Andel (i procent) med relativt låg ekonomisk standard, fördelat på hur många år de haft relativt låg ekonomisk standard under perioden 2015–2019. Redovisat efter hushållstyp år 2015. Personer 20–64 år

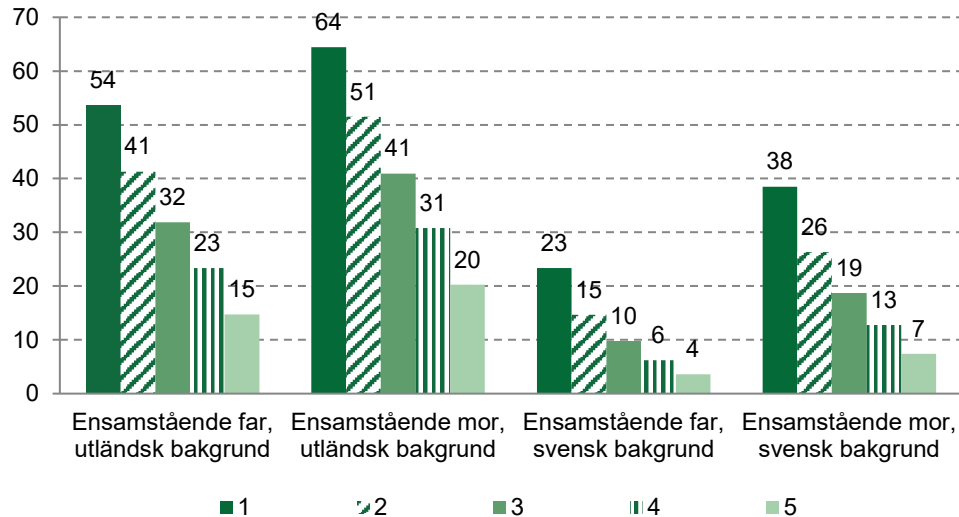

Långvarig ekonomisk utsatthet är vanligare bland ensamstående föräldrar med utländsk bakgrund (Figur 11). Vanligast är det bland ensamstående mammor med utländsk bakgrund²¹ där 41 procent har haft relativt låg ekonomisk standard under minst tre av de fem åren och drygt en femtedel har haft det under samtliga undersökningsår. Samtidigt är den relativa skillnaden mellan pappor med svensk respektive utländsk bakgrund än den är mellan mammor svensk respektive utländsk bakgrund.

²⁰ När dessa resultat tolkas är det viktigt att ha i åtanke att detta inte speglar hur långa episoderna av relativt låg ekonomisk standard är. En del av de hushåll som har relativt låg ekonomisk standard ett år kan fortsätta ha låg ekonomisk standard efter år 2019 och således övergå till gruppen med flera år av låg ekonomisk standard varefter nya mätpunktsår läggs till, eller ha en lång period av ekonomisk utsatthet bakom sig som omfattar andra år än just åren 2015–2019.

²¹ I dessa figurer är uppdelningen över härkomst något annorlunda än för övriga resultat. Här anges utländsk bakgrund, vilket definieras som att en individ antingen själv är utrikesfödd eller båda individens föräldrar är utrikesfödda. Dessa resultat baseras på SCBs databas Longitudinell integrationsdatabas för sjukförsäkrings- och arbetsmarknadsstudier (LISA).

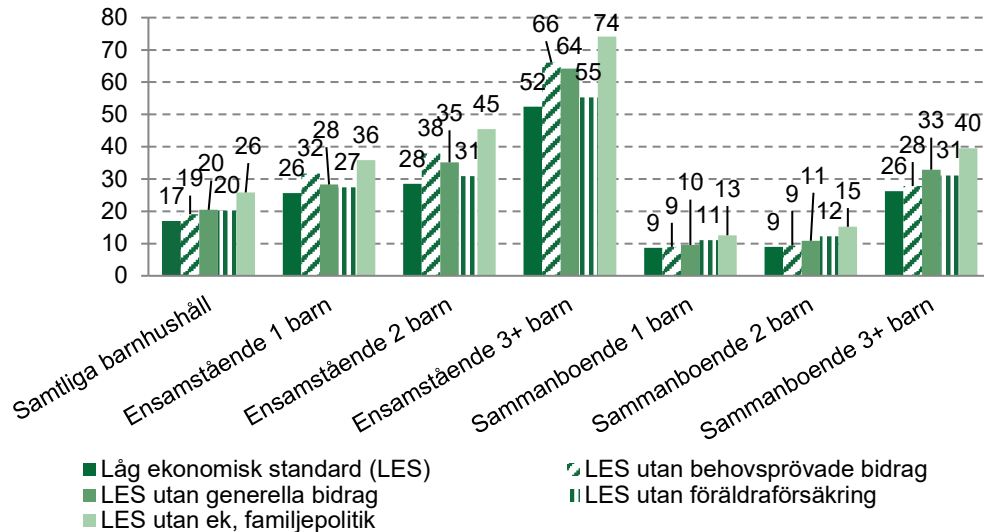
Figur 11 Andel (i procent) med relativ låg ekonomisk standard, fördelat på hur många år de haft relativ låg ekonomisk standard, under perioden 2015–2019. Redovisat efter hushållstyp år 2015. Ensamstående föräldrar med svensk och utländsk bakgrund. Personer 20–64 år

Familjeersättningarna bidrar till att minska förekomsten av relativ låg ekonomisk standard men bidraget har minskat över tid

Familjeersättningarna bidrar till att minska förekomsten av relativ låg ekonomisk standard i alla grupper av barnfamiljer. Sett till samtliga barnhushåll är förekomsten 17 procent, men räknar man bort familjepolitikens ersättningar hade motsvarande siffra varit 26 procent (Figur 12). För ensamstående med tre eller fler barn skulle förekomsten öka från 52 till 74 procent utan familjeersättningarna. För sammanboende med ett barn skulle den öka från 9 till 13 procent. De behovsprövade bidragen har störst betydelse för att förebygga ekonomisk utsatthet bland ensamstående. Bland sammanboende med tre eller flera barn är det istället de generella bidragen som har störst betydelse. Denna bild bekräftar resultaten i Figur 3 där det framgår att de här ersättningarna utgör stora andelar av de här hushållstypernas disponibla inkomster.

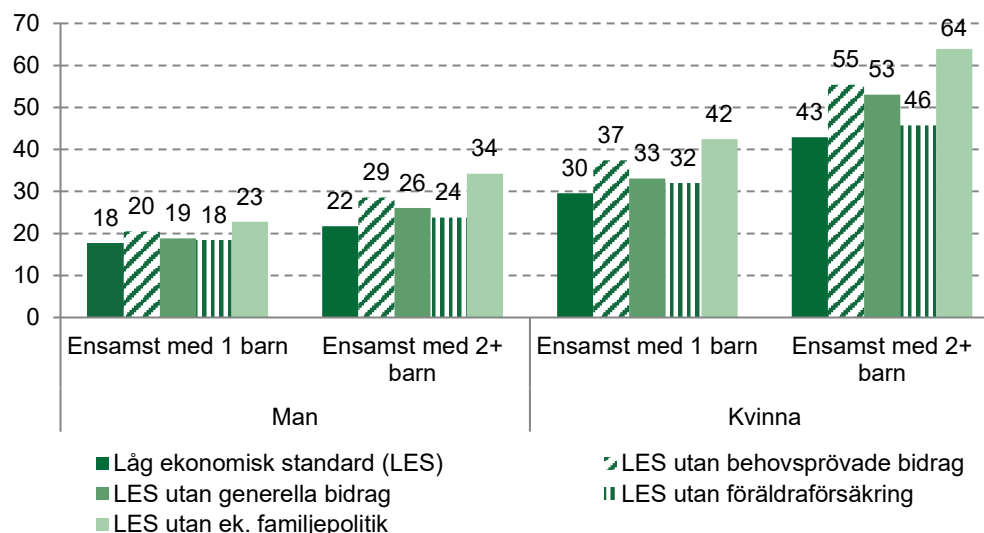
Figur 12 Andel (i procent) med relativ låg ekonomisk standard när den ekonomiska familjepolitiken räknas bort från hushållets disponibla inkomst. Redovisat efter hushållstyp, år 2020. Personer 0–64 år

Uppgifterna i Figur 12 bygger på den nya skattningen av växelvis boende.

Bilden av familjepolitikens betydelse för ensamstående föräldrar drivs i hög grad av situationen för ensamstående kvinnor med barn, eftersom dessa utgör majoriteten av gruppen. Om ensamstående delas upp på kön visar resultaten att andelen med relativ låg ekonomisk standard skulle öka från 43 till 64 procent bland ensamstående kvinnor med flera barn, om familjersättningarna räknas bort från inkomsten (Figur 13) Motsvarande för ensamstående män med flera barn är en ökning från 22 till 34 procent.

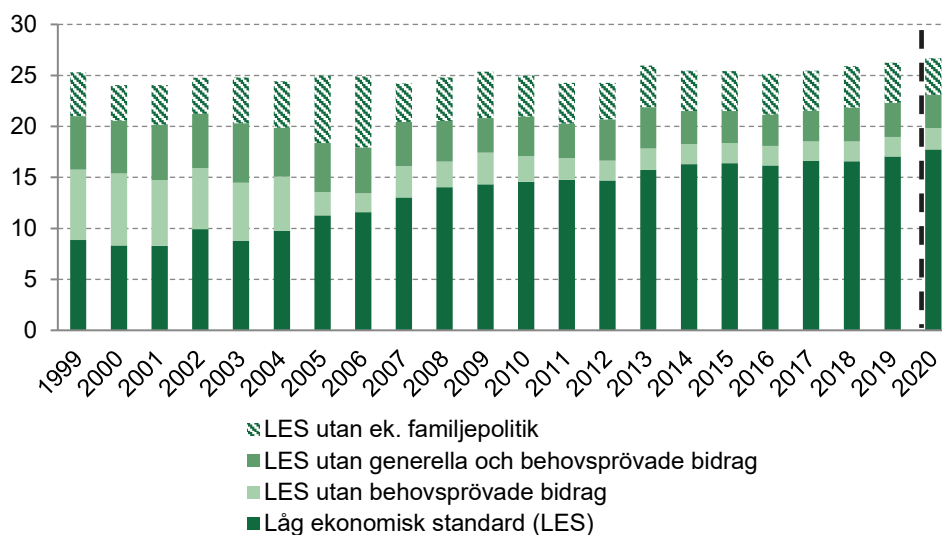
Figur 13 Andel (i procent) med relativ låg ekonomisk standard när den ekonomiska familjepolitiken räknas bort från hushållets disponibla inkomst. Redovisat efter hushållstyp, år 2020. Hushåll med ensamstående föräldrar. Personer 0–64 år

Uppgifterna i Figur 13 bygger på den nya skattningen av växelvis boende.

Familjeersättningarnas bidrag till att minska förekomsten av relativ låg ekonomisk standard har minskat markant sedan millennieskiftet. Jämför man förekomsten av relativ låg ekonomisk standard med hur vanligt det hade varit om man räknar bort familjeersättningarna har deras bidrag nästan halverats. År 2000 minskade den ekonomiska familjepolitiken förekomsten med 65 procent (Figur 14). Då levde 8 procent av barnhushållen med relativ låg ekonomisk standard, utan familjeersättningarna hade 24 procent gjort det. Tjugo år senare minskade familjeersättningarna förekomsten med 33 procent. Av barnhushållen levde 18 procent med relativ låg ekonomisk standard, utan ersättningarna hade 27 procent gjort det. Under år 2020 ökade andelen barnhushåll med relativ låg ekonomisk standard med 0,7 procentenheter medan familjeersättningarnas bidrag minskade med 0,3 procentenheter. Sammantaget har familjeersättningarnas förmåga att förebygga ekonomisk utsatthet minskat kraftigt de senaste tjugo åren, i takt med att dess andel av hushållens disponibla inkomster har minskat samtidigt som förekomsten av relativ låg ekonomisk standard har ökat. Den senaste femårsperioden har dock familjeersättningarnas förmåga att förebygga ekonomisk utsatthet varit relativt oförändrad samtidigt som andelen barnhushåll med relativ låg ekonomisk standard har ökat, framför allt under coronapandemin.

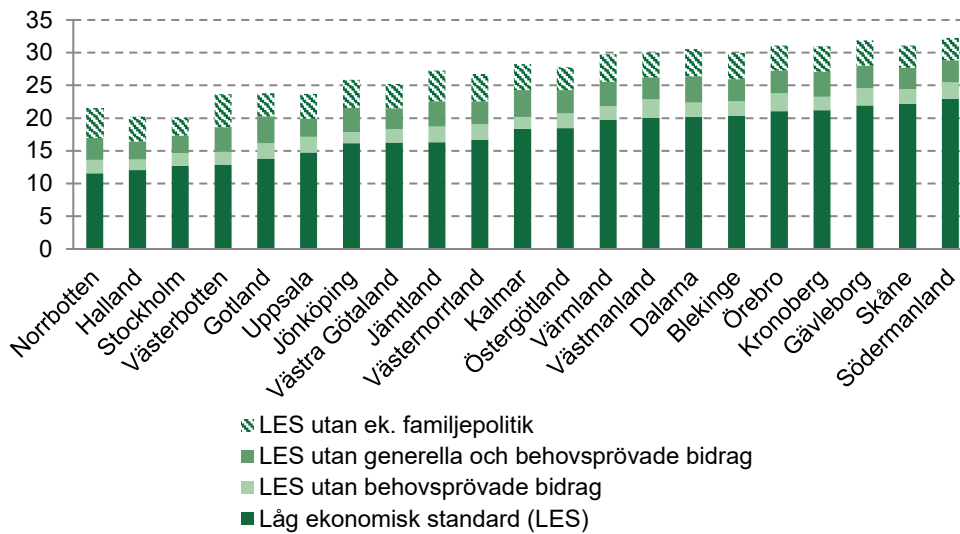
Figur 14 Andel (i procent) hushåll med relativ låg ekonomisk standard när familjeersättningarna räknas bort, åren 1999–2020. Personer 0–64 år

Förekomsten av relativ låg ekonomisk standard varierar ganska kraftigt mellan olika regioner (Figur 15). Från knappt 12 procent av barnhushållen i Norrbotten till drygt 23 procent i Södermanland. Familjepolitiken bidrar till att minska förekomsten mellan 9 och 11 procent i alla regioner utom Halland och Stockholm där bidraget är något mindre, 8 respektive 7 procent. Förekomsten av relativ låg ekonomisk standard är generellt lägre i regioner med högre medianinkomst, även om det finns undantag som exempelvis Gotlands län där medianinkomsten är låg men där det också något lägre förekomst av relativ låg ekonomisk standard.

Figur 15 Andel (i procent) hushåll med relativ låg ekonomisk standard när familjeersättningarna räknas bort, år 2020, uppdelat på regioner. Personer 0–64 år

Uppgifterna i Figur 15 bygger på den nya skattningen av växelvis boende.

Förekomsten av fast låg ekonomisk standard minskar

När vi istället studerar förekomsten av fast låg ekonomisk standard är bilden både lik och olik den för relativ låg ekonomisk standard. Förekomsten av fast låg ekonomisk standard är högst bland ensamstående med barn och lägst bland sammanboende utan barn, vilket stämmer överens med resultaten gällande relativ låg ekonomisk standard.

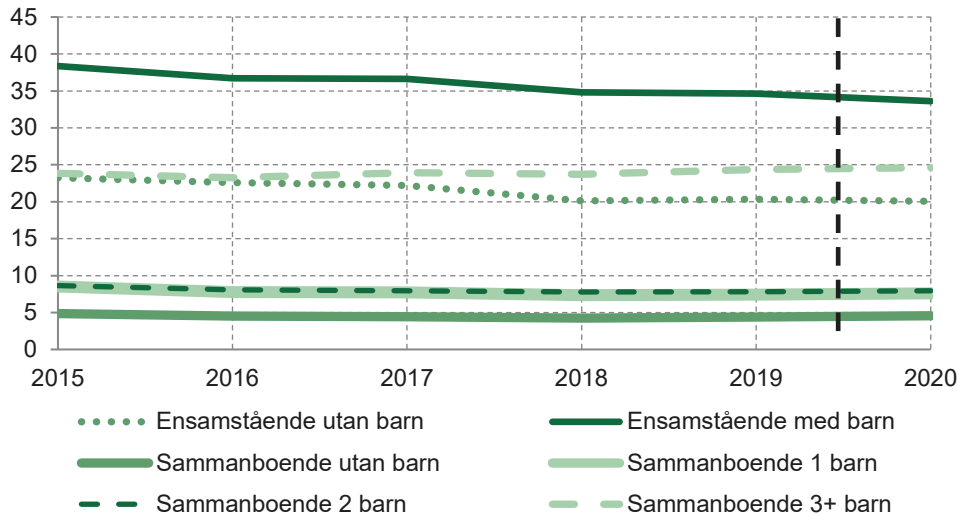
Däremot ser utvecklingen över tid något annorlunda ut. Förekomsten av fast låg ekonomisk standard har minskat mer tydligt mellan åren 2015 och 2020 än förekomsten av relativ låg ekonomisk standard. Det är framför allt tydligt bland ensamstående med barn där 38 procent hade fast låg ekonomisk standard år 2015, vilket har sjunkit till 34 procent år 2020 (Figur 16).

Generellt minskar förekomsten av fast låg ekonomisk standard mest i de grupper där förekomsten är som högst, till exempel minskar andelen bland ensamstående med 3 eller flera barn från 64 till 56 procent mellan åren 2015 och 2020 (ej i figur). Bland sammanboende med ett eller två barn var motsvarande siffror 9 och 8 procent. I en grupp, sammanboende med 3 eller fler barn, har utvecklingen varit motsatt och andelen som lever med fast låg ekonomisk standard har ökat från 24 procent år 2015 till 25 procent år 2020. Utvecklingen håller i sig under år 2020 då andelen har ökat med någon tiondels procentenhet för sammanboende hushåll med och utan barn. Samtidigt har andelen med fast låg ekonomisk standard minskat med 1 procentenhet för ensamstående med barn och med 0,3 procentenheter för ensamstående utan barn.

En av förklaringarna till att förekomsten av fast låg ekonomisk standard minskar samtidigt som att förekomsten av relativ låg ekonomisk standard är

mer stabil är att inkomstutvecklingen varit starkare än prisutvecklingen. Det har bidragit till att höja gränsen för relativ låg ekonomisk standard mer än gränsen för fast låg ekonomisk standard (som följer prisutvecklingen).

Figur 16 Andel (i procent) med fast låg ekonomisk standard i olika hushållstyper, åren 2015–2020. Personer 0–64 år

Andelen ensamstående barnhushåll som tar emot försörjningsstöd har minskat sedan 2015

Att motta försörjningsstöd är en indikator på att hushållets ekonomiska standard har bedömts som låg i absoluta termer. Både nivåerna och utvecklingen liknar den för fast och relativ låg inkomststandard. År 2020 tog 6,3 procent av barnhushållen emot försörjningsstöd, se Tabell 4. Andelen är betydligt högre bland ensamstående med barn, framförallt ensamstående kvinnor med barn, där 15,3 procent hade mottagit försörjningsstöd under året.

Tabell 4 Andel (%) där någon person i hushållet mottog försörjningsstöd under åren 2015 respektive 2020, samt förändring i procentenheter. Personer 0–64 år

	Andel i hushåll som tog emot försörjningsstöd 2015	Andel i hushåll som tog emot försörjningsstöd 2020	Förändring 2015–2020 i procentenheter
Ensamstående utan barn	7,9	7,5	-0,4
varav kvinnor	7,1	6,7	-0,4
varav män	8,4	8,1	-0,3
Ensamstående med barn	15,6	13,8	-1,8
varav kvinnor	17,0	15,3	-1,7
varav män	11,4	9,6	-1,8
Sammanboende utan barn	3,0	2,7	-0,3
Sammanboende 1 barn	4,1	3,6	-0,5
Sammanboende 2+ barn	5,0	5,3	0,3
Samtliga i barnhushåll	6,4	6,3	-0,1
Samtliga i hushåll utan barn	5,2	5,0	-0,2

Det finns en viss regional variation även när det gäller hur stor andel av barnhushållen som tar emot försörjningsstöd. I Norrbotten är andelen som tar emot försörjningsstöd lägst (ej figur). Under 2020 tog 4 procent av barnfamiljerna i Norrbotten emot försörjningsstöd. Störst andel barnfamiljer som tar emot försörjningsstöd finns i Södermanland, där 11 procent av barnhushållen gjorde det och näst störst andel som tog emot försörjningsstöd finns i Gävleborg där 9 procent gjorde det under 2020. Generellt sett är det en mindre andel av barnhushållen som tar emot försörjningsstöd i län där en mindre andel av hushåll utan barn tar emot försörjningsstöd.

Bland utrikesfödda ensamstående föräldrar är andelen som har mottagit försörjningsstöd fem gånger så hög som bland svenskfödda ensamstående, 30 procent jämfört med 6 procent (Tabell 5). Högst är andelen bland utrikesfödda ensamstående kvinnor med barn där 31 procent av hushållen mottagit försörjningsstöd under 2020. I samtliga de hushållstyper av barnhushåll som redovisas i Tabell 5 har dock förekomsten av försörjningsstöd minskat sedan år 2015. Störst i procentenheter är minskningen bland ensamstående utrikesfödda kvinnor med barn, som minskat från 36 till 31 procent under femårsperioden.

Tabell 5 Andel (i procent) där någon person i hushållet mottog försörjningsstöd under åren 2015 och 2020, samt förändring i procentenheter. Hushåll med svensk- respektive utrikesfödda föräldrar. Personer 0–64 år

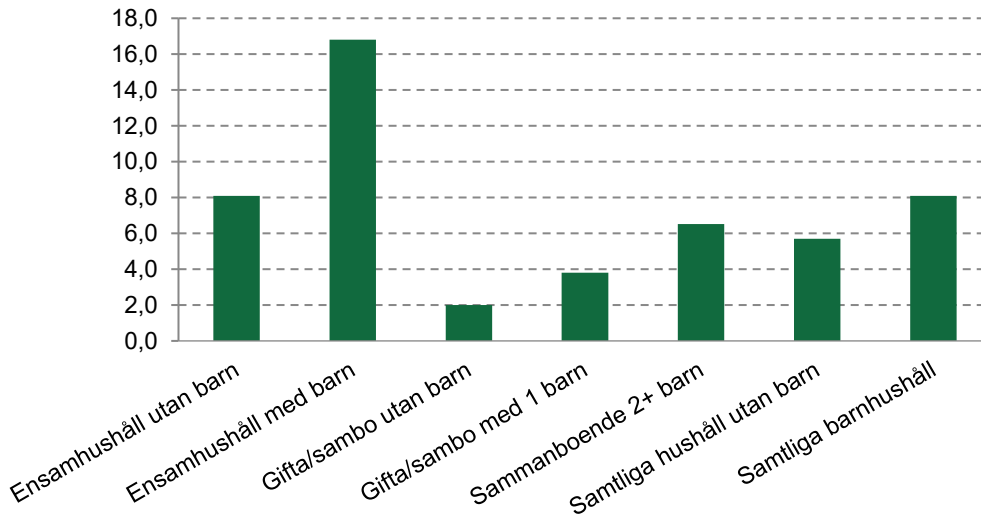
	Andel i hushåll som tog emot försörjningsstöd 2015	Andel i hushåll som tog emot försörjningsstöd 2020	Förändring 2015–2020 i procentenheter
Ensamstående med barn, svenskfödd	7,8	5,8	-2,0
varav kvinnor	8,7	6,7	-2,0
varav män	5,4	3,7	-1,7
Ensamstående med barn, utrikesfödd	34,7	29,5	-5,2
varav kvinnor	35,8	31,1	-4,7
varav män	29,9	23,3	-6,6
Sammanboende med barn, svenskfödda	1,2	0,7	-0,5
Sammanboende med barn, svensk- och utrikesfödda	6,0	4,5	-1,5
Sammanboende med barn, utrikesfödda	20,0	17,5	-2,5

Nästan var femte ensamstående med barn har låg inkomststandard

Låg inkomststandard kan ses som ett absolut mått på ekonomisk utsatthet som är mindre beroende av sökbeteende jämfört med förekomst av försörjningsstöd. Ett hushåll har låg inkomststandard om hushållets disponibla inkomst är mindre än dess beräknade baskonsumtion. Det kan ses som en indikator på hur stor andel av olika grupper som har så låg inkomst att de skulle kunna vara aktuella för försörjningsstöd om de sökte.

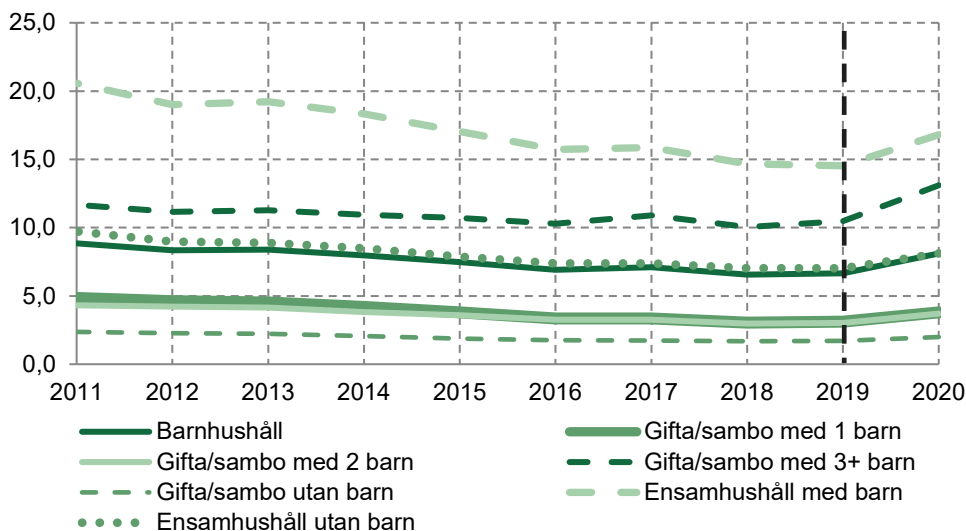
Mönstret i resultaten följer tidigare redovisade mått på ekonomisk utsatthet (Figur 17). Resultaten visar att totalt 8 procent av barnhushållen och knappt 6 procent av hushåll utan barn beräknas ha låg inkomststandard. Låg inkomststandard är vanligare bland ensamstående med barn jämfört med sammanboende med barn, 17 procent jämfört med 6 procent. Andelen ökar ju fler barn som finns i hushållet, var tredje ensamstående med tre eller flera barn beräknas ha låg inkomststandard (ej i figur). Det finns även skillnader avseende kön och födelseland, där 31 procent av ensamstående utrikesfödda kvinnor med barn har låg inkomststandard, vilket kan jämföras med 7 procent bland ensamstående svenskfödda män med barn (ej i figur).

Figur 17 Andel (i procent) med låg inkomststandard i olika hushållstyper, år 2020. Personer 0–64 år

Mellan 2011 och 2019 minskade förekomsten av låg inkomststandard för nästan alla hushållstyper (Figur 18). Under 2020 ökade istället förekomsten för alla hushållstyper. För flera hushållstyper handlar det om en relativt dramatisk ökning. Coronapandemin är förmodligen åtminstone en del av förklaringen till det plötsliga trendbrottet. Störst var ökningen för de grupper där förekomsten av ekonomisk utsatthet brukar vara störst. För ensamstående med barn ökade andelen med 2,3 procentenheter och för sammanboende med 3 eller fler barn ökande andelen med 2,6 procentenheter. Det kan tolkas som att pandemin har slagit hårdast mot de grupper av barnhushåll som var mest utsatta redan innan pandemin. Den här utvecklingen är inte förvånande i ljuset av erfarenheter från tidigare lågkonjunkturer som pekar på att gruppen ensamstående kvinnor med barn, som redan lever med små ekonomiska marginaler, också är mer känsliga än andra för förändring i lågkonjunkturer (SOU 2005:66).

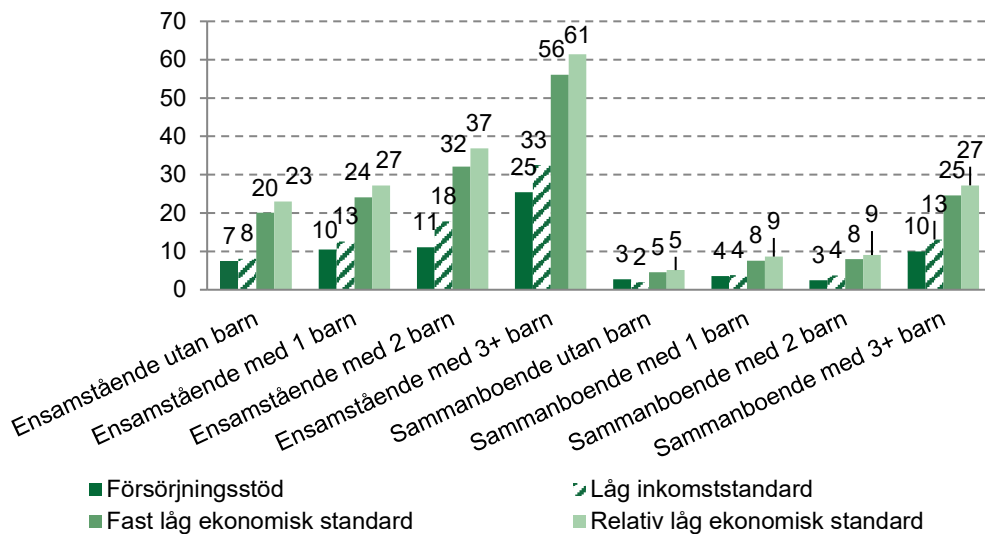
Figur 18 Andel (i procent) med låg inkomststandard i olika hushållstyper, åren 2011–2020. Personer 0–64 år

Vilka aspekter av ekonomisk utsatthet fångar de olika måtten?

Förekomsten av ekonomisk utsatthet i populationen i allmänhet och bland barnhushållen i synnerhet varierar i storlek beroende på vilket mått som används. Måtten fångar olika aspekter av ekonomisk utsatthet och alla mått har sina svagheter.²² Relativ låg ekonomisk standard fångar framförallt relativ utsatthet, att inte ha de ekonomiska resurser som andra i befolkningen har, medan förekomst av försörjningsstöd begränsas av att det påverkas av politiska beslut och av huruvida individer faktiskt ansöker om stödet. Men genomgående för samtliga mått är att ”rangordningen” mellan olika grupper av hushåll är densamma. Ekonomisk utsatthet är vanligare i barnhushåll, i hushåll med många barn, med ensamstående föräldrar och bland utrikesfödda. Skillnaden är stor beroende på mått, 25 procent av hushåll med ensamstående med tre eller flera barn har mottagit försörjningsstöd under år 2020, medan hela 61 procent i samma grupp räknas ha relativ låg ekonomisk standard (Figur 19).

Figur 19 Andel (i procent) i ekonomisk utsatthet, år 2020. Uppdelat på hushållstyper och mått på ekonomisk utsatthet. Personer 0–64 år

Flera mått pekar på en oförändrad eller svagt minskande ekonomisk utsatthet i flera grupper av barnhushåll under de senaste åren. Samtidigt ökar andelen barnhushåll med relativ låg ekonomisk standard svagt de senaste fem åren, och andelen som mottagit försörjningsstöd är oförändrad. Som nämnts ovan är en förklaring till detta att det har skett förändringar i befolkningsstrukturen de senaste fem åren som gör att vissa hushållstyper blivit vanligare och andra mindre vanliga. Hushåll med ensamstående och sammanboende utrikesfödda vuxna har ökat i antal. Dessa grupper av

²² Samtliga mått utgår från den registrerade disponibla hushållsinkomsten, vilket innebär löneinkomsten inte justeras ned för individer med löneutmätning. Detta är en grupp som kan leva på inkomster i paritet med försörjningsstöd.

hushåll har en hög förekomst av ekonomisk utsatthet, vilket bidrar till att driva upp förekomsten av ekonomisk utsatthet bland barnhushållen i stort.

Sedan år 2000 har förekomsten av relativ låg ekonomisk standard bland barnhushåll mer än dubblats. Från att år 2000 ha lyft två av tre hushåll över gränsen, som utan familjeersättningarna hade haft relativ låg ekonomisk standard, lyftes år 2020 ett av tre hushåll över gränsen. En förklaring som hänger ihop med måttets konstruktion är att inkomsterna ökat mer för hushåll med högre inkomster än för hushåll med lägre inkomster. Det gör att medianinkomsten ökar snabbare än inkomsterna för barnhushållen med lägst inkomst. Att familjeersättningarna inte längre lyckas lyfta en lika stor andel av barnhushållen över gränsen för relativ låg ekonomisk standard beror bland annat på att de behovsprövade ersättningarna som t.ex. bostadsbidrag inte har hängt med inkomstutvecklingen i samma utsträckning som t.ex. föräldraförsäkringen.

Sammantaget kan utvecklingen tolkas som att andelen barnhushåll som inte har råd med sin baskonsumtion har minskat samtidigt som klyftorna i stort har ökat. År 2020 ser dock lite annorlunda ut, både förekomsten av låg inkomststandard och relativ låg ekonomisk standard har ökat.

Den ekonomiska familjepolitikens bidrag till att minska de ekonomiska skillnaderna mellan hushåll med och utan barn

I det första kapitlet (Den ekonomiska familjepolitikens bidrag till en god ekonomisk levnadsstandard för alla barnfamiljer) presenterades resultat som visade att det finns stora inkomstskillnader mellan hushåll med och utan barn. Den ekonomiska familjepolitikens andra mål är att bidra till att minska de här skillnaderna.

I det här kapitlet undersöker vi därför familjepolitikens omfördelningseffekter, det vill säga hur ersättningarna bidrar till att minska inkomstskillnaderna i samhället i stort. Detta gör vi genom att redovisa i vilken grad transfereringar från den ekonomiska familjepolitiken påverkar fördelningen av den disponibla inkomsten i hela befolkningen, mätt som Gini-koefficienten²³. Eftersom hushåll med barn generellt har lägre inkomster än hushåll utan barn kan det ses som en indikator på i vilken grad familjepolitiken når målet om att bidra till minskade skillnader mellan hushåll med och utan barn.

I det här kapitlet redovisar vi också hur de familjepolitiska ersättningarna bidrar till att jämna ut skillnader i medianen för den disponibla hushållsinkomsten för hushåll med och utan barn. Vi gör det genom att visa vad medianen för den disponibla hushållsinkomsten skulle vara om de familjepolitiska transfereringarna räknas bort.

Sammanfattande iakttagelser

De familjepolitiska transfereringarna bidrar till att sänka Gini-koefficienten med drygt 3 procentenheter under år 2020. De bidrar också till att jämna ut skillnaderna i medianinkomst mellan hushåll med och utan barn, särskilt för låginkomsthushåll.

Den ekonomiska familjepolitikens omfördelningseffekt har i stort sett varit densamma under de senaste tio åren. Den omfördelningseffekten har dock varit något större under år 2020, framför allt för att de behovsprövade ersättningarna bidragit i större utsträckning. En del av förklaringen kan vara att pandemin medfört att fler hushåll fått så pass låg ekonomisk standard att de kvalificerat sig för de behovsprövade bidragen. Under den senaste

---

²³ Gini-koefficienten är ett vanligt mått på graden av inkomstjämlighet i en population. Gini-koefficienten presenteras som ett värde mellan 0 och 1 där 0 innebär att alla i befolkningen tjänar exakt lika mycket. På motsvarande sätt innebär en Gini-koefficient på 1 att all inkomst erhålls av en enda person. Läs gärna mer om Gini-koefficienten i metodbilagan.

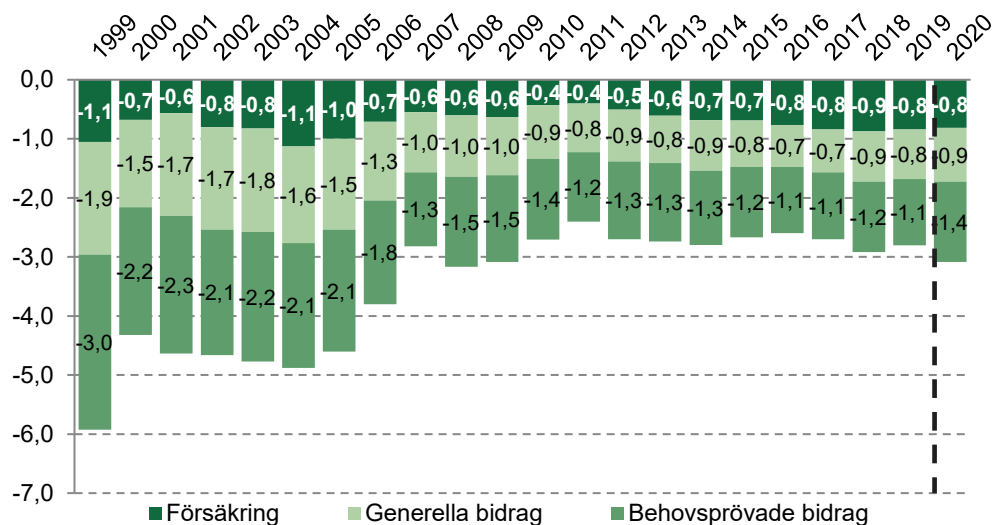

tjugoårsperioden har den omfördelade effekten däremot minskat betydligt. Det här är samstämmigt med att familjeersättningarna under samma period utgjort en allt mindre del av barnhushållens inkomster.

De familjepolitiska transfereringarnas inkomstutjämnande effekt är oförändrad sedan 2007

Resultaten visar att de familjepolitiska transfereringarna bidrar till att sänka Gini-koefficienten med totalt knappt 3 procentenheter 2020 (Figur 20). De behovsprövade bidragen har störst omfördelade effekt. De senaste tio åren har den inkomstutjämnande effekten legat på i princip samma nivå. Om man däremot ser till de senaste 20 åren har effekten minskat. Under perioden 2000 till och med 2005 var den inkomstutjämnande effekten i genomsnitt 4,6 procent. Mellan 2005 och 2007 minskade effekten med ungefär en tredjedel till 2,8 procent, vilket också är den genomsnittliga effektstorleken mellan 2017 och 2020.

Figur 20 Den ekonomiska familjepolitikens omfördelade effekt för hela befolkningen (bidrag till Gini-koefficienten), åren 1999–2020

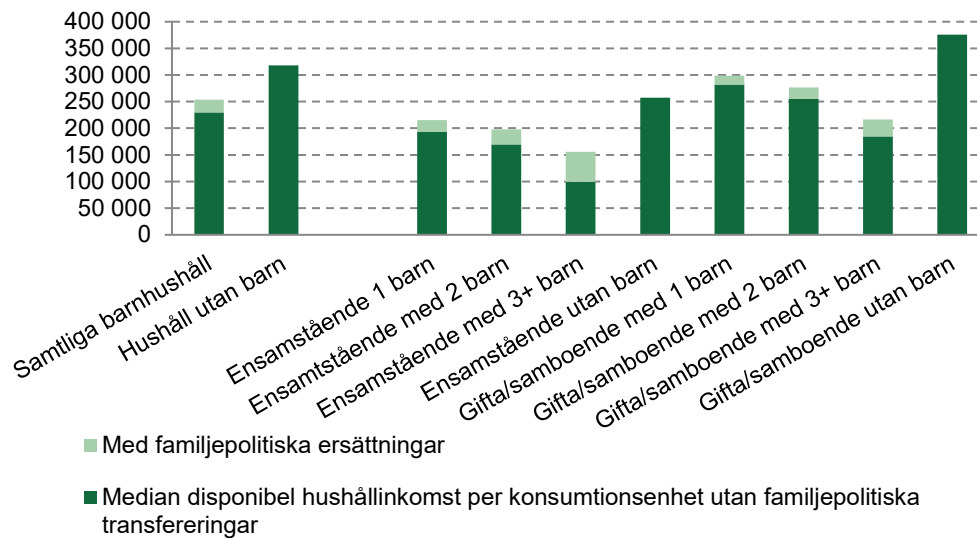

Familjeersättningarna minskar skillnader i medianinkomst mellan hushåll med och utan barn

Familjeersättningarna minskar skillnaderna i medianinkomst mellan hushåll med och utan barn genom att öka den disponibla inkomsten för barnhushållen. Genom att titta på hur mycket lägre barnfamiljernas disponibla inkomst skulle vara om samtliga familjeersättningar räknas bort får vi en indikation på hur mycket ersättningarna jämnar ut skillnaderna mellan olika

hushållstyper.²⁴ Som Figur 21 visar är ökningarna störst för de barnhushåll som har lägst inkomster. Samtidigt är skillnaden mot hushåll utan barn stor även med transfereringar.

Figur 21 Medianen av disponibel hushållsinkomst per konsumtionsenhet, med respektive utan familjeersättningar, år 2020. Redovisat efter hushållstyp. Personer 0–64 år

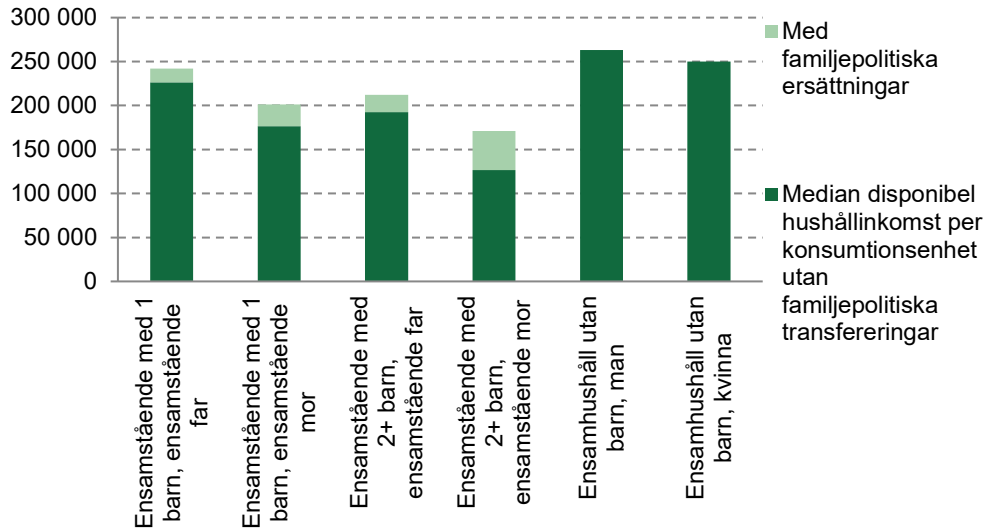

Uppgifterna i Figur 21 bygger på den nya skattningen av växelvis boende.

När man tittar närmare på olika typer av ensamstående hushåll ser man att det även i dessa grupper finns skillnader i medianinkomst mellan hushållen med och utan barn (Figur 22). Familjeersättningarna höjer medianen av den disponibla hushållsinkomsten mest för ensamstående kvinnor med flera barn. Det här är samstämmigt med de tidigare resultaten som visat att familjeersättningarna utgör en hög andel av denna grupps disponibla hushållsinkomst. Familjeersättningarna till trots är skillnaderna större mellan ensamstående kvinnor med barn och utan barn jämför med skillnaderna mellan ensamstående män med och utan barn.

²⁴ Här har vi använt en statisk ansats och inte beräknat hur avsaknad av familjeersättningar skulle kunna påverka exempelvis barnhushållens arbetsutbud eller förekomst av försörjningsstöd.

Figur 22 Medianen av disponibel hushållsinkomst per konsumtionsenhet, med respektive utan familjeersättningar, år 2020. Uppdelat på olika hushållstyper. Ensamstående hushåll. Personer 0–64 år

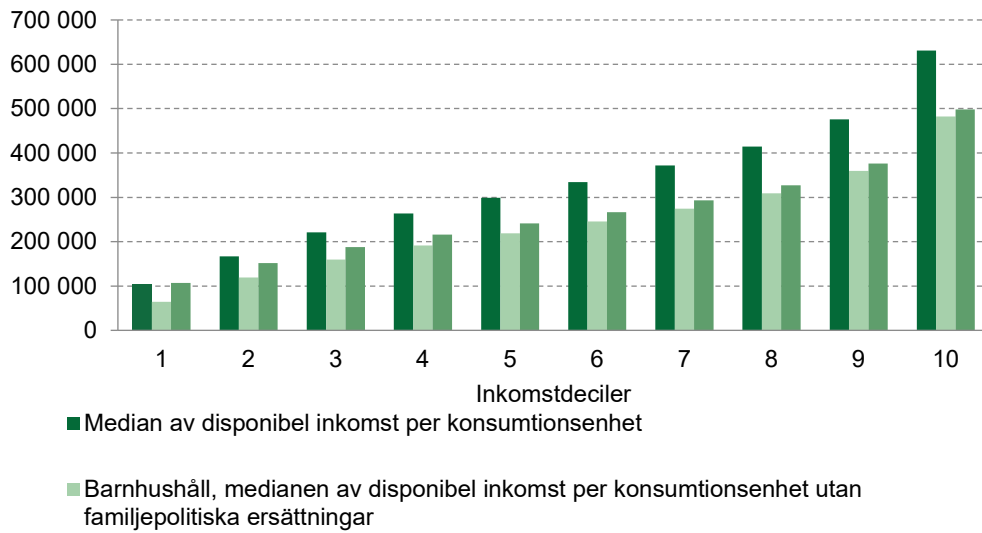

Uppgifterna i Figur 22 bygger på den nya skattningen av växelvis boende.

Inkomstskillnaderna mellan hushåll med och utan barn ökar ju högre inkomsterna är (Figur 23).²⁵ I de lägsta decilerna bidrar de familjepolitiska transfereringarna till att i hög grad jämna ut inkomstskillnaderna mot hushåll utan barn i motsvarande decil. I de högre decilerna bidrar inte familjepolitiken till utjämning i motsvarande omfattning.

²⁵ I Figur 23 har barnhushållen delats upp i inkomstdeciler, vilket innebär att den tiondel av barnhushållen som har lägst disponibel hushållsinkomst år 2020 utgör decil 1 och den tiondel av barnhushållen som har högst disponibel hushållsinkomst utgör decil 10. Vi har även delat in hushåll utan barn på samma sätt. Den ljusgröna stapeln visar medianinkomsten för barnhushåll i respektive decil med familjepolitiska transfereringar. Den randiga stapeln visar medianinkomsten för barnhushållen om transfereringarna räknas bort.

Figur 23 Medianen av disponibel hushållsinkomst i deciler av disponibel hushållsinkomst, år 2020. Uppdelat på hushåll utan barn, barnhushåll med familjeersättningar och barnhushåll utan familjeersättningar. Personer 0–64 år

Uppgifterna i Figur 23 bygger på den nya skattningen av växelvis boende.

Den ekonomiska familjepolitikens bidrag till ett jämställt föräldraskap

I det här kapitlet redovisar vi hur väl den ekonomiska familjepolitiken uppnår det tredje målet om att bidra till ett jämställt föräldraskap. Jämställt föräldraskap är ett begrepp som är svårt att definiera, det kan anses innefatta formellt omsorgs- och försörjningsansvar såväl som hushållsarbete, engagemang och delaktighet i beslut rörande barnet.²⁶ Här fokuserar vi på att redovisa utvecklingen av hur föräldraförsäkringen används i olika grupper av föräldrar genom att titta på föräldrapenninguttaget och den obetalda föräldraledigheten. Flera studier har visat att nyttjandet av föräldraförsäkringen spelar stor roll för hur föräldraansvaret fördelas och för föräldrarnas position på arbetsmarknaden. Något som i sin tur påverkar jämställdhet mellan könen, jämlikhet mellan socioekonomiska grupper och barns tillgång till båda sina föräldrar tidigt i livet (Expertgruppen för Studier i Offentlig ekonomi 2015).

Sammanfattande iakttagelser

Föräldrapar delar allt mer lika, både på föräldrapenningen och den obetalda ledigheten, men utvecklingen går långsamt. Sedan år 2005 har mammornas andel av föräldrapenninguttaget minskat. Framförallt är det färre par där mamman tar ut 90 procent eller mer av föräldrapenningdagarna. Andelen pappor som inte tar ut någon föräldrapenning alls före barnets tvåårsdag minskade också från 21 till 12 procent under samma period.

Pappornas andel av föräldrapenningen och den obetalda föräldraledigheten ökar långsamt och i genomsnitt tar mammorna fortfarande ut tre fjärdedelar av föräldrapenningen och den obetalda ledigheten. Pappornas ökande andel kommer av att mammorna minskar sitt uttag av föräldrapenning, samtidigt som papporna ökar sitt. Mammornas minskade uttag är dock något större än pappornas ökade uttag, vilket kan tolkas som att mammorna är hemma obetalt i något större utsträckning.

Pappors andel av föräldrapenningdagarna ökar men det går långsamt

Pappors andel av föräldrapenningdagarna under barnets första två levnadsår har ökat från 18 procent för barn födda 2005 till 26 procent för barn födda 2018, se Figur 24.²⁷ Jämfört med barn födda 2017 har pappors andel av

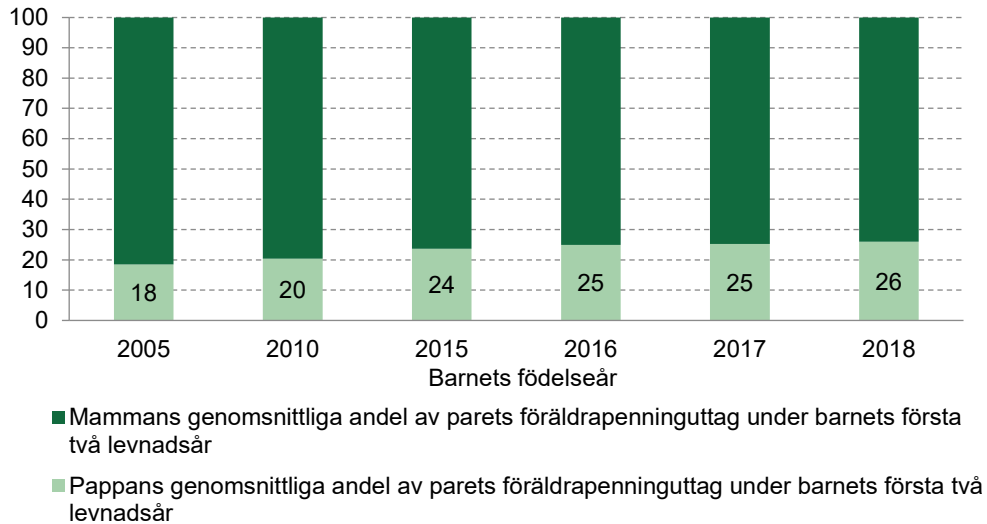
---

²⁶ Läs mer i metodbilagan i avsnittet ”Att mäta jämställt föräldraskap”.

²⁷ Studiepopulationen omfattar endast barn som är födda i Sverige och har bott i Sverige hela perioden. Föräldraparen består av en kvinna och en man, som har haft gemensam vårdnad om barnet under hela perioden. Det är parets första gemensamma barn och det enda barn som de fått under året och någon av dem har fått föräldrapenning utbetald för barnet under perioden.

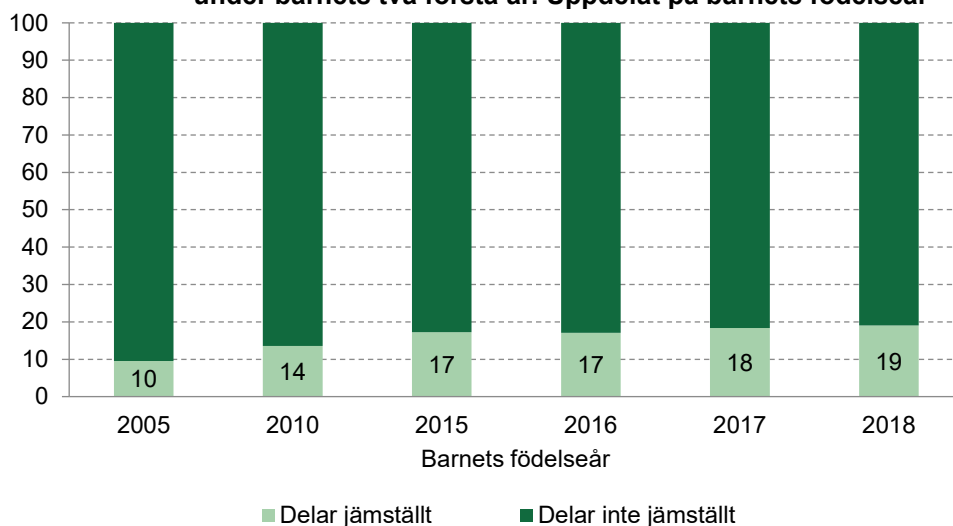
föräldrapenningdagarna ökat med en procent för barn födda 2018. Mammor tar dock fortfarande ut ungefär tre fjärdedelar av föräldrapenningdagarna under de två första levnadsåren och även efter att barnet fyllt två år tar mammorna ut fler föräldrapenningdagar än papporna.

Figur 24 Mammors och pappors genomsnittliga andel (i procent) av de föräldrapenningdagar som paret tar ut under barnets två första år. Uppdelat på barnets födelseår

Att dela jämställt på föräldrapenningen kan definieras på flera sätt, i den här rapporten använder vi Försäkringskassans vanliga definition där ett jämställt uttag innebär att båda föräldrarna har tagit ut minst 40 procent av de föräldrapenningdagar som tagits ut innan barnets tvåårsdag. Drygt fyra av fem föräldrar, 81 procent, till barn födda 2018 delade inte jämställt på föräldrapenningen, se Figur 25. För barn födda 2005 var motsvarande siffra 90 procent. Att dela jämställt på föräldrapenningen blir med andra ord allt vanligare även om utvecklingen går långsamt.

Figur 25 Andel (i procent) föräldrar som delar jämställt på föräldrapenningen (båda tar minst 40 procent av dagarna) under barnets två första år. Uppdelat på barnets födelseår

Hur stor andel av föräldrarna som delar jämställt på föräldrapenningen varierar mellan olika delar av landet. I Stockholms län delade över 25 procent av föräldrarna till barn födda 2018 jämställt på föräldrapenningen under barnets två första levnadsår. I Kalmar län var motsvarande siffra drygt 11 procent. I Västmanland som placerar sig i mitten av länen när det gäller andel föräldrar som delar jämställt var det 16,5 procent av föräldrarna som delade jämställt. Att genomsnittsandelen är 2,5 procent över medianen beror bland annat på att tre län sticker ut med lite högre andel föräldrar som delar jämställt: Stockholm, Västerbotten och Uppsala län. Att dela jämställt på föräldrapenningen är vanligare bland föräldrar med längre utbildning och Stockholm, Västerbotten och Uppsala län är också de tre län som har högst andel högutbildade invånare.²⁸

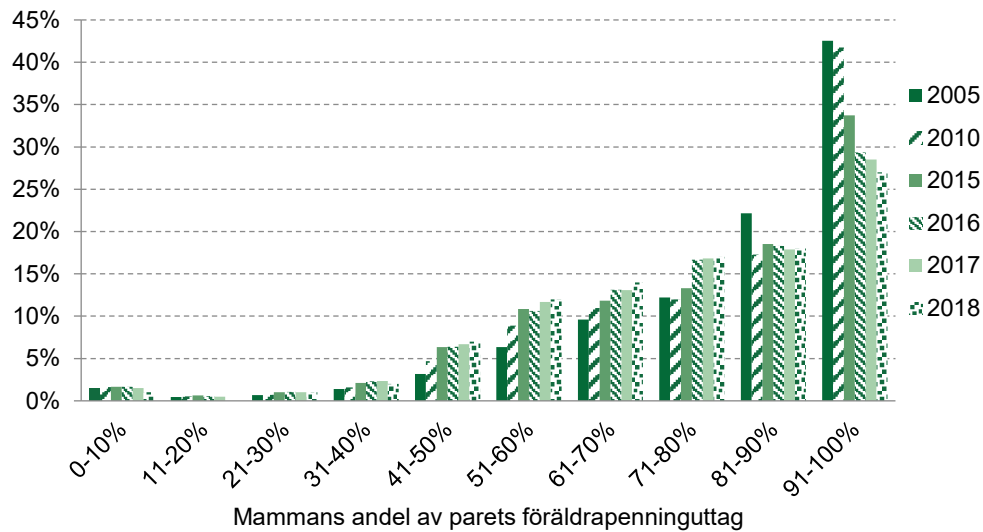
Trots att andelen föräldrar som delar jämställt ökar långsamt har föräldrarnas uttagsmönster förändrats de senaste åren. En jämförelse mellan föräldrar till barn födda 2005 och föräldrar till barn födda 2018 visar att andelen mammor som tagit ut över 90 procent av föräldrapenningen minskat, se Figur 26.²⁹ För barn födda 2005 utgjorde denna grupp 43 procent av alla par, men för barn födda 2018 är det endast 27 procent av paren där mamman tar i princip alla parets föräldrapenningdagar. Nästan hälften av alla mammor i gruppen som tar mer än 90 procent av föräldrapenningen tar ut all föräldrapenning som tas ut innan barnets tvåårsdag (ej figur). Av pappor till barn födda 2005 var det 21 procent som inte tog ut någon föräldrapenning alls. För barn födda 2018 var det 12 procent. Även mellan barn födda 2015, 2016 och 2017 är det relativt stora förändringar i andelen mammor som tar 90–100 procent av uttaget. Samtidigt har alltfler par ett uttagsmönster som innebär att mamman tar mellan 60 och 80 procent av dagarna. Det sker alltså en förflyttning mot ett mer jämställt uttag även bland föräldrapar där mamman tar ut mer än 60 procent av föräldrapenningen under barnets två första levnadsår.

---

²⁸ Här definieras andel högutbildade som andel personer mellan 25 och 64 år med minst tre års eftergymnasial utbildning. Källa SCB.

²⁹ Diagrammet visar föräldrapar fördelat efter mammans andel av föräldrapenninguttaget i flera intervall; andelen par där mammorna tar 0–10 procent av parets totala föräldrapennituttag syns längst till vänster i figuren och andelen par där mamman tar 90–100 procent av parets dagar längst till höger.

Figur 26 Föräldrapar fördelat efter hur stor andel av parets föräldrapenningdagar, under barnets två första år, som mamman tagit ut. Uppdelat på barnets födelseår

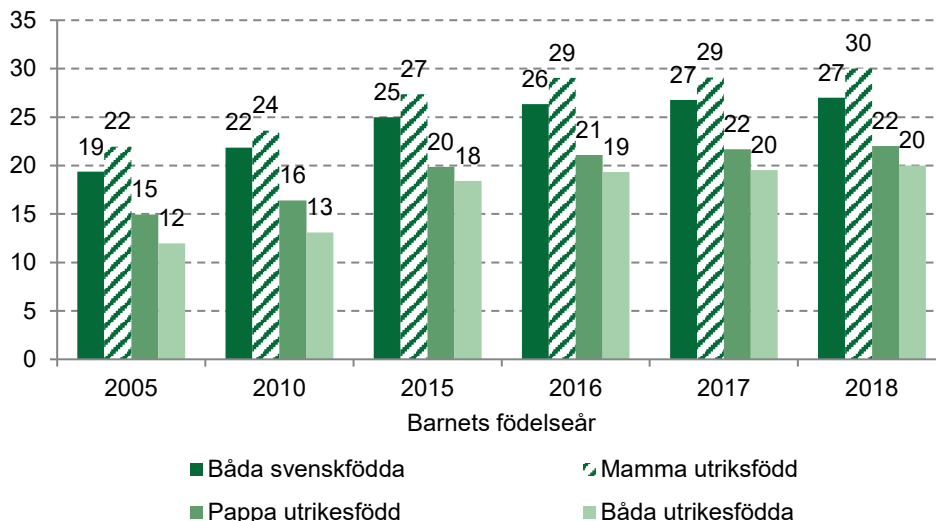

Fördelningen av föräldrapenninguttaget samvarierar starkt med föräldrarnas härkomst och utbildningsnivå. Samtidigt har pappans andel av föräldrapenninguttaget ökat i alla grupper oavsett härkomst och utbildningsnivå. I Figur 27 ser vi att pappans andel av föräldrapenninguttaget är högre i par där pappan är svenskfödd. Pappans genomsnittliga andel av uttaget har dock ökat mellan barnkullarna i samtliga grupper. Mönstret är detsamma om föräldrarna grupperas efter utbildning. Till exempel är pappans andel av föräldrapenninguttaget nästan dubbelt så hög i par där pappan har en längre högskoleutbildning jämfört med i par där pappan endast har förgymnasial utbildning (ej i figur). Pappans andel av uttaget har emellertid ökat mellan barnkullarna i alla utbildningsgrupper³⁰.

³⁰ Paren har delats upp efter mammas och pappans utbildningsnivå vid barnets födsel i grupperna: Förgymnasial utbildning kortare än nio år, förgymnasial utbildning 9–10 år, gymnasial utbildning, eftergymnasial utbildning kortare än två år, eftergymnasial utbildning två år eller längre, samt forskarutbildning.

Figur 27 Pappans genomsnittliga andel (i procent) av de föräldrapenningdagar som paret tar ut under barnets två första år. Uppdelat på barnets födelseår och på svensk- och utrikesfödda föräldrar

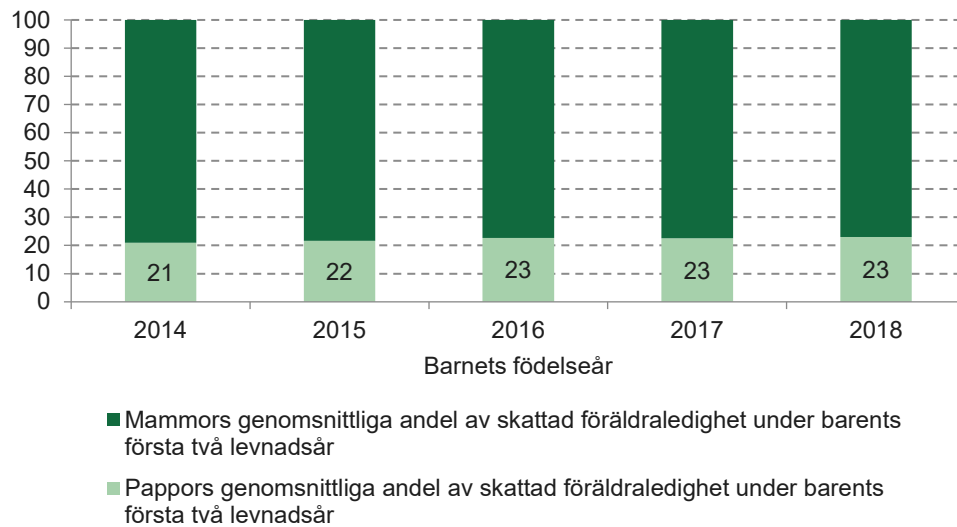

Pappors andel av föräldraledigheten är oförändrad för barn födda 2016, 2017 och 2018

Det är vanligt att föräldrar är föräldralediga utan att ta ut föräldrapenning, framför allt under barnets första levnadsår. För att få en bild av hur den här obetalda ledigheten fördelas mellan föräldrarna används måttet skattad föräldraledighet³¹ som omfattar både betald och obetald föräldraledighet. Den skattade föräldraledigheten fördelas mellan föräldrarna på ungefär samma sätt som föräldrapenninguttaget. Pappor tar dock en något lägre andel av föräldraledigheten än av föräldrapenningdagar under de första två åren (23 procent av föräldraledigheten i jämförelse med 26 procent av föräldrapenningdagarna, för barn födda 2018), se Figur 28. Fördelningen av den skattade föräldraledigheten har förändrats mycket lite de senaste åren.

³¹ I bilagan kan du läsa mer om skattad föräldraledighet.

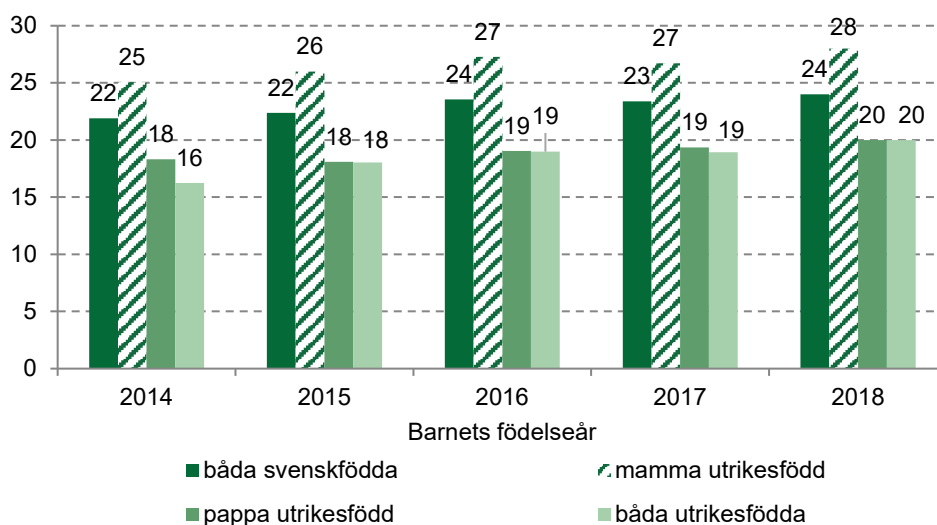
Figur 28 Pappor och mammors genomsnittliga andel (i procent) av parets skattade föräldraledighet under barnets två första år. Uppdelat på barnets födelseår

Andelen föräldrar som delar jämställt på den skattade föräldraledigheten är något lägre jämfört med föräldrapenningen. Av föräldrar till barn födda 2018 var det 13 procent som delade jämställt på den skattade föräldraledigheten och 19 procent som delade jämställt på föräldrapenningen. En del av förklaringen är att mammor är föräldralediga utan att ta ut föräldrapenning i högre utsträckning än pappor (Socialförsäkringsrapport 2020:3). Pappors föräldrapenninguttag bör således ses som en överskattning av hur stor andel av tiden barn spenderar med sina pappor under de två första levnadsåren.

Även skattad föräldraledighet samvarierar med sociodemografiska faktorer som föräldrarnas födelseland och utbildningsnivå. I par där båda är svenskfödda eller där pappan är svenskfödd och mamman är utrikesfödd är pappans genomsnittliga andel av föräldraledigheten (och föräldrapenninguttaget) högre än i par där båda är utrikesfödda eller där pappan är utrikesfödd och mamman svenskfödd (Figur 29). Föräldrarnas utbildningsnivå samvarierar på samma sätt med skattad föräldraledighet som med föräldrapenninguttaget, ju längre utbildning föräldrarna har desto större är pappans andel av ledigheten.

Figur 29 Pappors genomsnittliga andel (%) av parets skattade föräldraledighet under barnets två första år. Uppdelat på barnets födelseår och svensk- och utrikesfödda föräldrar

Av ovanstående resultat kan man dra slutsatsen att det flertalet förändringar som gjorts inom föräldraförsäkringen, möjligen tillsammans med normförändringar i samhället i stort, har bidragit till att jämställdheten i föräldraskapet har ökat. Det här syns på hur fördelningen av både föräldrapenning-uttaget och av den totala föräldraledigheten har utvecklats över tid.

Utvecklingen är dock långsam, kvinnor tar fortfarande i genomsnitt ut tre fjärdedelar av föräldrapenning och föräldraledighet under barnets två första år. Mellan årskullarna 2017 och 2018 har andelen som delat jämställt på föräldrapenning ökat med ungefär en procent. Den långsamma utvecklingen över tid indikerar att ytterligare insatser troligen behövs. Det är också viktigt att vara medveten om att sammansättningen barnkullarna inte är direkt jämförbara över tid. Till exempel kan andelen föräldrar med olika härkomst, samt inkomst- respektive utbildningsnivå, skilja sig mellan årskullar vilket i sin tur kan ge upphov till vissa skillnader i uttagsmönster.

Diskussion

Syftet med den här rapporten är att undersöka i vilken mån den ekonomiska familjepolitiken kan sägas bidra till målen om:

- en god ekonomisk levnadsstandard för alla barnfamiljer
- minskade ekonomiska skillnader mellan hushåll med och utan barn
- ett jämställt föräldraskap.

De här målformuleringarna är abstrakta och inte kvantifierade. Det är därför svårt att sätta ett absolut mått på när måluppfyllelsen är nådd. I den här rapporten redovisar vi ett antal olika indikatorer som tillsammans kan fungera som ett underlag för att bedöma hur måluppfyllelsen utvecklats över tid. Många av indikatorerna bygger på framskrivningar, som i sin tur bygger på prognoser för 2020. Coronapandemin har gjort 2020 till ett speciellt år och mycket i samhället har varit annorlunda. Det medför att prognoserna och därmed framskrivningarna och indikatorerna är mer osäkra än vanligt.

En annan aspekt av pandemin och att mycket i samhället varit annorlunda är att utfallet av den ekonomiska familjepolitiken under 2020 kan vara mindre representativt för hur den fungerar under mer normala förhållanden. Det gör det svårare att resonera om vad resultaten kan bero på och hur utvecklingen kan se ut framåt i tiden. I årets rapport fokuserar vi därför något mer på utvecklingen av den ekonomiska familjepolitiken under de senaste tjugo åren och något mindre på jämförelser med föregående år.

De familjepolitiska ersättningarnas bidrag till barnhushållens ekonomiska standard relativt oförändrat sedan 2015 men ökade något för ensamstående under 2020

Under 00-talet ökade skillnaderna i ekonomisk standard mellan ensamstående med barn och sammanboende med barn. En del av förklaringen är att ersättningsnivåerna inom ett flertal ersättningar var oförändrade, samtidigt som de reala inkomsterna ökade mer för sammanboende med barn än för ensamstående med barn. Den här utvecklingen bidrog till att familjeersättningarnas bidrag till barnhushållens ekonomiska standard minskade kraftigt för barnhushåll med låga inkomster, samtidigt som det inte förändrades nämnvärt för barnhushåll med högre inkomster.

De senaste fem åren har dock familjeersättningarnas bidrag varit i princip oförändrat för alla hushållstyper utom för ensamstående som under år 2020 fick en något större andel av sina inkomster från familjeersättningarna. Den stabila utvecklingen de senaste fem åren beror till viss del på att ersättningsnivåerna inom ett flertal ersättningar har höjts, vilket har bidragit till att familjeersättningarna åter har utvecklats mer i takt med barnhushållens

övriga inkomster. Inkomstskillnaderna mellan ensamstående och sammanboende barnhushåll är dock större nu än de var för tjugo år sedan.

Familjeersättningarna har stor betydelse för att minska den ekonomiska utsattheten – men trots ersättningarna finns det en grupp barnhushåll med en hårt ansträngd ekonomisk situation

Under de senaste tjugo åren har inkomsterna ökat, både i samhället i stort och för barnhushållen. Inkomstökningen har dock varit mindre för hushåll med låg ekonomisk standard och större för hushåll med hög ekonomisk standard. Skillnaderna mellan hushåll med låga och höga inkomster har därför ökat. De ökade skillnaderna har lett till att andelen barnhushåll med relativt låg ekonomisk standard har ökat. Samtidigt har den generella inkomstökningen bidragit till att andelen barnhushåll med fast låg ekonomisk standard har minskat något. Andelen barnfamiljer med låg inkomststandard har också minskat sett till den senaste tjugoårsperioden.

Familjeersättningarna räcker relativt väl för att kompensera försörjningsbördan för hushåll med två stabila inkomster. När inkomsten är låg, osäker eller när endast en person i hushållet arbetar blir det svårare för bidragen och ersättningarna att räckta till. Ensamstående föräldrar, framförallt kvinnor, och utrikesfödda föräldrar är överrepresenterade bland hushåll som är ekonomisk utsatta. Samtidigt är det i dessa grupper som den ekonomiska utsattheten har minskat mest under de senaste fem åren.

Från att ha haft en relativt stabil utveckling i några år från år 2015 och framåt började andelen hushåll med relativt låg ekonomisk standard öka när konjunkturen bromsade in under år 2019. Ökningen har sedan fortsatt under pandemin. En del av förklaringen är att andelen hushåll som saknar en stabil arbetsinkomst ökat under år 2020. Jämfört med år 2019 har andelen som har en disponibel inkomst som är lägre än beräknad baskonsumtion ökat för alla typer av barnhushåll. Ökningen är något större för grupper som är mer utsatta, vilket indikerar att de drabbas hårdare av pandemins följder än andra barnhushåll. Det här är samstämmigt med erfarenheter från tidigare lågkonjunkturer (exempelvis under 1990-talet) som pekar på att gruppen ensamstående kvinnor med barn, som redan lever med små ekonomiska marginaler, också är mer känsliga än andra för negativa konjunkturförändringar (SOU 2005:66).

Med andra ord är de grupper som är mest beroende av familjepolitikens ersättningar också de som löper störst risk för ytterligare utsatthet på grund av pandemin. Det tillfälliga tilläggsbidraget till bostadsbidraget är specifikt riktad till de här grupperna och har bidragit till att öka familjeersättningarnas andel av deras inkomster. Sett ur ett längre perspektiv är det dock för just de här grupperna som familjepolitikens ersättningar har

minskat mest i betydelse när det gäller disponibel inkomst per konsumtionsenhet.

Den ekonomiska familjepolitiken ska bidra till en god ekonomisk levnadsstandard för alla barnfamiljer, och att familjeersättningarna bidrar till barnfamiljernas ekonomi är närmast en självklarhet. Ur ett lite längre perspektiv ser familjepolitikens bidrag till barnhushållens levnadsstandard dock ut att minska. Under år 2020 hade så många som en tredjedel av ensamstående utrikesfödda mammor och ensamstående föräldrar med tre eller flera barn så låga inkomster att de inte beräknas täcka hushållets basala utgifter. Vad som krävs för att målet ska vara uppfyllt är svårt att säga, särskilt under en pandemi som drabbat utsatta grupper extra hårt.

Familjepolitikens transfereringar bidrar till att jämna ut inkomstskillnaderna – men utvecklingen de senaste åren har varit oförändrad

De familjepolitiska transfereringarna sänker Gini-koefficienten med knappt 3 procent. Under den första halvan av 00-talet var motsvarande andel i genomsnitt 4,6 procent.³² Man kan fråga sig hur mycket av inkomstskillnaderna i samhället som familjepolitiken ska utjämna. Jämfört med för tjugo år sedan har familjeersättningarnas bidrag till Gini-koefficienten minskat med en tredjedel.

De behovsprövade bidragen har störst omfördelande effekt, men deras betydelse har minskat något relativt de övriga familjeersättningarna under de senaste tjugo åren. Under 2020 ökade dock effekten av de behovsprövade bidragen. Till viss del kan det förmodligen förklaras med det tillfälliga tillägget till bostadsbidraget. Även de generella bidragens relativa betydelse har minskat över tid. Föräldraförsäkringens relativa betydelse har dock ökat. En del av förklaringen är att den, till skillnad från resten av familjeersättningarna, är knuten till inkomstutvecklingen. De behovsprövade och de generella bidragen har inte höjts tillräckligt för att följa inkomstutvecklingen i samma utsträckning.

Sett till de senaste tio åren räcker de höjningar av ersättningsnivåerna som genomförts inom den ekonomiska familjepolitiken för att behålla den övergripande omfördelande ambitionen. Men förlänger man perspektivet och jämför med för tjugo år sedan, har höjningarna av de icke indexerade ersättningarna inte räckt lika långt.

Det finns också studier som pekar på att delar av familjeersättningarna skulle kunna vara mer omfördelande än nuvarande utformning. År 2005 infördes flerbarnstillägg för barn nummer två. Enligt Riksrevisionen (2020)

---

³² Som jämförelse sänker de samlade negativa transfereringarna (huvudsakligen skatter) Gini med 45 procent.

minskade det barnbidragets fördelningsmässiga träffsäkerhet genom att en lägre andel av flerbarnstilläggets utbetalningar gick till hushåll med de lägsta inkomsterna. Rapportförfattarna konstaterar att ett förstärkt flerbarnstillägg från och med barn nummer tre, alternativt ett tillägg för ensamstående föräldrar, skulle förstärka progressiviteten i barnbidraget som helhet. Jämlikhetskommissionens utredning (SOU 2020:46) föreslår en höjning av barndelen i bostadsbidraget som ett sätt att förstärka stödet till barnhushåll med låga inkomster. Det tillfälliga tillägget till bostadsbidraget, som infördes under pandemin, kan ha en liknande effekt. Tillägget har, tillsammans med ett lågt uttag av föräldrapenning under sommarmånaderna, medfört att de behovsprövade bidragens andel av familjeersättningarnas omfördelningseffekt ökade markant under 2020.

Familjepolitiken bidrar till ett jämställt föräldraskap framförallt genom att främja en försörjar-omvårdarmodell

Med åren har det blivit allt vanligare att dela jämställt både på föräldrapenningdagar och på obetald föräldraledighet, även om det är långt kvar till ett jämställt nyttjande av föräldraförsäkringen. Den skattade föräldraledigheten visar att föräldrarna delar mindre jämställt på den obetalda föräldraledigheten än på föräldrapenningdagarna, som därmed kan sägas överskatta hur jämställt föräldrarna delar, både på omsorgen för barnet och på tiden ifrån arbetsmarknaden. Under år 2020 var uttaget av föräldrapenning lägre, framför allt under sommarmånaderna, jämfört med de senaste åren. Det här beror troligtvis på minskat resande till följd av pandemin och ser inte ut att ha haft någon större inverkan på hur jämställt föräldrarna delat på föräldrapenningdagarna.

Utan föräldraförsäkringen skulle både omsorg och försörjning av barnen troligtvis vara betydligt mindre jämställd. Att just fördelningen av föräldraledighet och föräldrapenninguttag används som en indikator på jämställt föräldraskap har sin bakgrund i att flertalet studier visat att delad föräldraledighet påverkar uppdelningen av hem- och omsorgsarbete även längre fram (Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi 2015).

Även föregående års rapport (Försäkringskassan 2020b) visade på en tydlig samvariation mellan nyttjande av föräldraförsäkringen och senare inkomstskillnader inom paret. Kvinnor som tar alla eller nästan alla föräldrapenningdagar har en sämre inkomstutveckling, både relativt andra mammor och relativt de män de skaffat barn med. Om kvinnor som tar stort familjeansvar har mindre tid på lönearbete kan det medföra en långvarigt ekonomiskt ojämn situation. Vid en eventuell separation finns risk att de här kvinnorna hamnar i ekonomisk utsatthet. Ensamstående kvinnor med barn är som bekant en av de mer ekonomiskt utsatta grupperna av barnhushåll. Det går därför att tänka sig att ett mer jämställt föräldraskap skulle kunna bidra till att minska förekomsten av ekonomiskt utsatta barnhushåll.

Sociodemografiska faktorer som utbildning, inkomst med flera samvarierar med hur jämställt föräldrar delar på ledigheten. Pappor i de flesta samhällsgrupper ökade sin andel av föräldrapenninguttaget under 00-talet, men det även finns tydliga sociodemografiska skillnader i hur mycket och hur snabbt olika grupper av pappor förändrat sitt uttagsmönster. Välutbildade svenskfödda pappor i storstadsregioner har beskrivits som ”pionjärer” när det kommer till att ta ut föräldraledighet (Ma et al. 2019). Det kan vara en förklaring till att en högre andel av föräldrarna delar jämställt på ledigheten i regioner med högst andel högutbildade som Stockholms, Västerbottens och Uppsala län.

Införandet av reserverade dagar har bidragit till ett mer jämställt uttag av föräldrapenning i och med att fler pappor har tagit ut föräldrapenning. Det har också bidragit till att vissa grupper av pappor har ökat sitt uttag (Försäkringskassan 2019). I viss mån tycks regelverket ha en normerande effekt på uttaget av föräldrapenning. En studie har pekat på att pappor i föräldrapar som delar jämställt på föräldraledigheten är lediga tidigare än andra pappor, det vill säga att de tar ut mer ledighet under barnets första år (Försäkringskassan 2020a). En slutsats är därför att reformer som kan bidra till att tidigarelägga uttaget av föräldrapenning bland pappor bör kunna påverka jämställdheten.

Det kan dock vara svårt att få med sig alla pappor. Av de tidigare reformerna med reserverade dagar är det i huvudsak den första reserverade månaden som har påverkat uttaget för pappor som tidigare inte tog ut någon föräldrapenning alls (Försäkringskassan 2019). Andelen pappor som inte tar ut någon föräldrapenning alls under barnets första två år har dock nästan halverats sedan 2005.

Föräldraförsäkringsutredningen (SOU 2017:101) föreslog i sitt slutbetänkande en modell med 195 föräldrapenningdagar för vardera föräldern, vilka måste tas ut före barnets treårsdag. Av dessa skulle 130 dagar reserveras för vardera föräldern (vilket innebär en ökning med 40 dagar mot dagens 90 reserverade dagar). En sådan kombination av tidsgränser och reserverade dagar skulle sannolikt bidra till att pappors uttag både ökade och tidigarelades. Ett annat alternativ vore att sätta en lägre tidsgräns för de befintliga reserverade dagarna, för att uppmuntra pappors uttag under barnets första levnadsår.

Föräldraförsäkringens konstruktion är långt ifrån det enda som påverkar hur föräldrar delar på föräldraledigheten och hem- och omsorgsarbetet. Normer tycks spela en avgörande roll. I en studie beskrev föräldrar en så kallad ”ettårsnorm” som innebar att det upplevdes som förväntat att mamman skulle vara hemma under barnets första levnadsår (Försäkringskassan 2018). Även normer i arbetslivet, om mäns och kvinnors roller som föräldrar och arbetstagare, kan hindra mammor och pappor från att vara jämställda (Bygren & Duvander 2006, Haas, Allard och Hwang 2010, Haas & Hwang 2017). Föräldraförsäkringen hjälper föräldrar med jämställda ideal att genomföra idealen i praktiken (Försäkringskassan 2018). Däremot är det

inte troligt att endast familjepolitiken kan göra det möjligt för kvinnor och män att göra de val som ligger utanför de etablerade normerna.

Avslutande reflektioner

På en övergripande nivå har föräldraförsäkringen fått en mer framträdande roll bland familjeersättningarna under de senaste tjugo åren. Det kan ses som ett tecken på att familjeersättningarna har utvecklats mot ett större fokus på möjligheterna att förena arbets- och familjeliv och ett mindre fokus på att stävja ekonomisk utsatthet.

En del av förklaringen ligger i att de icke indexerade generella och behovsprövade bidragen inte har höjts tillräckligt för att hänga med inkomstutvecklingen. Under de senaste tio åren har de dock följt prisutvecklingen och täcker därmed den baskonsumtion som de är avsedda att täcka ungefär lika väl som för tio år sedan. Att inte indexera ersättningar ger utrymme för att göra andra politiska prioriteringar, men man kan fråga sig om det alltid är tydligt vad som prioriteras bort och vilka effekter det får på längre sikt.

Familjeersättningarna utgör en mindre andel av barnhushållens disponibla inkomst i dag jämfört med för tjugo år sedan. Under samma period har andelen barnfamiljer som har så låga inkomster att de inte täcker deras baskonsumtion minskat. Bilden av de senaste fem till tio åren är dock att utvecklingen har planat ut.

Coronapandemins långsiktiga effekter är svåra att förutspå, men redan under 2020 kan vi se några potentiella trendbrott. Andelen som saknar en stabil arbetsinkomst ökar och vi ser att något fler hushåll, både med och utan barn, lever med låg inkomststandard. Det tillfälliga tillägget till bostadsbidraget tycks emellertid ha haft en positiv inverkan för barnhushållen med lägst inkomster, och inte på tio år har de behovsprövade bidragen haft en större omfördelningseffekt (inverkan på Gini-koefficienten) som under 2020.

Det tillfälliga tillägget till bostadsbidraget till följd av Coronapandemin har i någon mening bidragit till att familjepolitiken fått ett ökat fokus på ekonomisk utsatthet. Om ambitionen är att familjepolitiken ska nå sina mål, om att bidra till en god ekonomisk levnadsstandard för alla barnfamiljer och att minska skillnaderna i de ekonomiska villkoren mellan hushåll med och utan barn, i samma utsträckning som idag även i framtiden krävs fortsatta höjningar av ersättningsbeloppen och ett fortsatt arbete för att få föräldrar att nyttja föräldraförsäkringen mer jämställt. Föregående års rapport avslutades med ett citat från Jämlikhetskommissionen som gick ut på att ”jämlighet i ett samhälle är något som måste försvaras och underhållas” (SOU 2020:46, s. 19). Mot bakgrund av utvecklingen de senaste tjugo åren kan det vara värt att påminna om att man i samma utredning förespråkar större transparens i de omfördelningar som görs i statsbudgeten och hur utvecklingen hade sett ut om man i stället låtit ersättningarna följa inkomstutvecklingen.

Referenser

Alm, Susanne, Bäckman, Olof, Gavanoas, Anna, & Kumlin, Johanna (2010), *Utsatthetens olika ansikten*. Institutet för framtidsstudier, arbetsrapport 2010:13.

Angelov, Nikolay, Johansson, Per, & Lindahl, Erica (2013), *Det envisa könsgapet i inkomster och löner – Hur mycket kan förklaras av skillnader i familjeansvar?* Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering. Uppsala: Rapport 2013:2.

Arbetsförmedlingen (2021), *Ett år med pandemin*. Arbetsförmedlingen analys 2021:3.

Berkman, Lisa & Kawachi, Ichiro. *Social epidemiology*. Oxford University Press, New York, 2000.

Bygren, Magnus & Duvander, Ann-Zofie (2006), *Parents' Workplace Situation and Fathers' Parental Leave Use*. Journal of Marriage and Family 68:363-372.

DeMaio, Fernando G. (2007), *Income inequality measures*. Journal of Epidemiology and Community Health 61:849–852.

Expertgruppen för Studier i Offentlig ekonomi (2010), *Enkelt och effektivt – en ESO-rapport om grundtryggheten i välfärdssystemen*. Stockholm: Rapport 2010:8.

Expertgruppen för Studier i Offentlig ekonomi (2015), *Familjepolitik för alla? En ESO-rapport om föräldrapenning och jämställdhet*. Stockholm: Rapport 2015:5.

Folkhälsomyndigheten (2021), *Hur har folkhälsan påverkats av covid-19-pandemin? Samlad bedömning utifrån svensk empiri och internationell forskning under 2020*. Artikelnummer 21022.

Försäkringskassan (2013a), *De jämställda föräldrarna – Vad ökar sannolikheten för ett jämställt föräldrapenninguttag?* Stockholm: Socialförsäkringsrapport 2013:8.

Försäkringskassan (2013b), *Ojämställd arbetsbörda. Föräldraledighetens betydelse för fördelning av betalt och obetalt arbete*. Stockholm: Socialförsäkringsrapport 2013:9

Försäkringskassan (2017), *Barnhushållens ekonomi - Resultatindikatorer för den ekonomiska familjepolitiken 2017*. Socialförsäkringsrapport 2017:9.

Försäkringskassan (2018), *Föräldraskapsideal och deras förverkligande - En forskarrapport om föräldrars uppfattning om vad som underlättar och förhindrar ett delat föräldraskap i Sverige*. Stockholm: Socialförsäkringsrapport 2018:3.

Försäkringskassan (2019), *Jämställd föräldraförsäkring -*

Utvärdering av de reserverade månaderna i föräldraförsäkringen.
Stockholm: Socialförsäkringsrapport 2019:2.

Försäkringskassan (2020a), *Betald och obetald föräldraledighet – Hur flexibla är föräldrar under barnens två första levnadsår?* Stockholm: Socialförsäkringsrapport 2020:3.

Försäkringskassan (2020b), *Barnhushållens ekonomi – resultatindikatorer för den ekonomiska familjepolitiken 2020.*

Försäkringskassan (2021a), *Socialförsäkringen i siffror 2021.*

Försäkringskassan (2021b), *Socialförsäkringen och coronapandemin – En översikt av nyttjandet av socialförsäkringen under coronapandemin 2020*
Stockholm: Socialförsäkringsrapport 2021:1.

Gustafsson, Björn & Palmer, Edward (2001), *90-talets inkomstklyftor – hur och varför de ökade.* Ekonomisk Debatt 2001, årg 29, nr 7.

Haas, Linda, Allard, Karin & Hwang, Philip C. (2010), *The impact of organizational culture on men's use of parental leave in Sweden.*
Community, Work & Family 5(3):319-342.

Haas, Linda & Hwang, Philip C. (2017), *Policy is not enough – the influence of the gendered workplace on fathers use of parental leave in Sweden.* Community, Work & Family 22(1):58-76.

Iceland, John (2005), *Measuring Poverty: Theoretical and Empirical Considerations, Measurement: Interdisciplinary Research and Perspectives.*
3(4):199–235.

Kawachi, Ichiro, & Kennedy, Bruce P. (1997), *The relationship of income inequality to mortality: Does the choice of indicator matter Social Science and Medicine.* 45, (7) 1121–1127.

Ma, Li, Andersson, Gunnar, Duvander, Ann-Zofie & Evertsson, Marie (2020), *Fathers' Uptake of Parental Leave: Forerunners and Laggards in Sweden, 1993-2010.* Journal of Social Policy 49(2):361-381.

Proposition 2005/06:155. *Makt att forma samhället och sitt eget liv – nya mål i jämställdhetspolitiken.*

Proposition 2019/20:1. *Budgetpropositionen för 2020.*

Regeringskansliet (2004), *Ekonomiskt utsatta barn* (Ds 2004:41).

Regeringskansliet (2016), *Jämställt föräldraskap och goda uppväxtvillkor för barn – översyn av föräldraförsäkringen* (Regeringens kommittédirektiv Dir. 2016:10)

Riksrevisionen (2017), *Bostadsbidraget – ur ett fördelnings- och arbetsmarknadsperspektiv*. RiR 2017:9

Riksrevisionen (2020), *Flerbarnstillägget i barnbidraget – ett generellt bidrag som kan effektiviseras*. RiR 2020:9.

Statistiska Centralbyrån (2014). *Olika familjer lever på olika sätt – om barns boende och försörjning efter separation*. Demografiska rapporter, rapport 2014:1.

Socialdepartementet (2021), *Regleringsbrev för budgetåret 2021 avseende Försäkringskassan*. Stockholm: Regeringskansliet.

Socialstyrelsen (2013), *Ekonomisk utsatthet och välfärd bland barn och deras familjer 1968–2010: underlagsrapport till Barns och ungas hälsa, vård och omsorg 2013*.

SOU 2005:66. Jämställdhetspolitiska utredningen. *Makt att forma samhället och sitt eget liv – jämställdhetspolitiken mot nya mål*.

SOU 2017:101. Slutbetänkande av Utredningen om en modern föräldraförsäkring. *Jämställt föräldraskap och goda uppväxtvillkor för barn – en ny modell för föräldraförsäkringen*.

SOU 2020:46. Betänkande av jämlikhetskommissionen. *En gemensam angelägenhet*.

Van Kerm, Philippe (2010), *Generalized Gini and Concentration coefficients (with factor decomposition) in Stata*. The Stata Journal.

Wilkinson, Richard och Pickett, Kate (2010), *Jämlikhetsanden – Därför är mer jämlika samhällen nästan alltid bättre samhällen*. Karneval förlag, Stockholm 2010

Metodbilaga

Data

Beräkningarna av indikatorerna bygger på flera datakällor från Statistiska centralbyrån. För uppgifter fram till år 2013 används urvalsundersökningen Hushållens ekonomi (HEK). HEK är en årlig intervjuundersökning av ett urval av den svenska befolkningen. Från år 1980 har mellan 10 000 och 19 000 personer varje år tillfrågats om bland annat hushållets sammansättning, arbetstid, sysselsättning och utgifter för barnomsorg och boende. Från år 2014 används i stället det registerbaserade urvalet STAR. I de analyser som avser långvarig ekonomisk utsatthet använda data från Longitudinell integrationsdatabas för sjukförsäkrings- och arbetsmarknadsstudier (LISA). LISA innehåller information om alla personer äldre än 14 år som varit folkbokförda i Sverige den sista december under det aktuella året. Eftersom registret täcker hela befolkningen går det där att följa personer över tid och göra redovisningar på låg aggregationsnivå.

Denna rapport innehåller uppgifter för 2020 som tagits fram med hjälp SCB:s simuleringsmodell Fördelningsanalytiskt statistiksystem för inkomster och transfereringar (FASIT). Detta innebär att en framskrivning av information, baserat på den senaste färdigställda versionen STAR³³, görs för att få en prognos över situationen år 2020. FASIT har utvecklats av SCB för att mäta effekter av genomförda förändringar och simuleringar av planerade nya skatte-, transfererings- och avgiftssystem. Simuleringsmodellen gör det möjligt att beskriva olika gruppers fördelningsprofil vad beträffar inkomster, skatter och viktiga transfereringar. FASIT utkommer i fem versioner per år. Det senaste årets resultat har i tidigare versioner av Barnhushållens ekonomi baserats på version 2 av FASIT. Sedan år 2019 har dock SCB senarelagt tillgängliggörandet av version 2 och de resultat som presenteras baseras därför på version 1. Det innebär att resultat avseende åren 2017–2019 är baserade på FASIT version 1, medan tidigare års resultat (exempelvis i tidsserier som redovisas), är baserade på version 2 av FASIT för aktuellt år. Vanligtvis är skillnaderna mellan resultat baserade på version 1 och 2 mycket små.

För resultatindikatorerna för målet om ett *jämställt föräldraskap*, baseras resultaten på uppgifter om utbetalningar av föräldrapenning och tillfällig föräldrapenning samt skattad föräldraledighet från Försäkringskassans datalager STORE. Studiepopulationen omfattar endast barn som är födda i Sverige och har bott i Sverige hela perioden. Föräldraparen består av en kvinna och en man, som har haft gemensam vårdnad om barnet under hela perioden. Det är parets första gemensamma barn och det enda barn som de fått under året och någon av dem har fått föräldrapenning utbetald för barnet

---

³³ En stor del av registeruppgifterna hämtas från Inkomst- och taxeringsregistret. Dessa uppgifter kompletteras med uppgifter från Försäkringskassan, Skatteverket, Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen (IAF), Pensionsmyndigheten, Centrala studiestödsnämnden (CSN) och Socialstyrelsen

under perioden. Samkönade par, föräldrar utan gemensam vårdnad, adoptivföräldrar, föräldrar med flerbarnsfödslars, och föräldrar med barn födda utomlands har exkluderats ur studiepopulationen.

För föräldrapenning studeras utbetalningar av föräldrapenning som har skett till dess att ett barn fyllt två år för barn födda åren 2005, 2010, 2015, 2016, 2017 och 2018.

Utöver data om uttagen föräldrapenning presenteras även resultat avseende skattad total föräldraledighet under de första två åren i föräldrapar med barn födda 2014, 2015, 2016, 2017 och 2018. För dessa analyser är studiepopulationen definierad på samma sätt som för föräldrapenninguttag. Mer information om hur föräldraledighet skattas se avsnittet ”Definitioner” i detta kapitel.

För analyserna av inkomstskillnader inom föräldrapar gäller samma populationsdefinitioner som för beskrivits ovan, med undantaget att endast föräldrar till barn födda 2010 studeras. Det är dessutom det totala uttaget av föräldrapenning under samtliga åtta år som ligger till grund för uppdelningen i hur man delat på dagarna. Föräldraparen har haft gemensam vårdnad under hela åttaårsperioden. Det är den obegränsade individuella pensionsgrundande inkomsten som använts i analysen. Paren bidrar endast med information de år då det finns tillgänglig information bådadas inkomst.

Vad är ett barnhushåll och hur många finns det?

Vad är ett barnhushåll?

Hushållsdefinitionen är mycket viktig i denna rapport, eftersom hushållssituationen påverkar den disponibla inkomsten, inkomstfördelningen och vilken betydelse den ekonomiska familjepolitiken har för den ekonomiska standarden.

I HEK, som utgör underlaget för resultaten fram till och med år 2013, definieras ett *kosthushåll* som personer som bor i samma bostad och som har gemensam ekonomi och kosthållning. Flera generationer kan ingå i hushållet, liksom syskon eller vänner som bor tillsammans. Som barnhushåll räknas ett hushåll där det bor minst en person mellan 0 och 19 år. Ett barn med växelvis boende registreras bara på adressen där barnet är folkbokfört (det går inte att vara folkbokförd på mer än en adress).

Hushålsdefinitionen i STAR, som används från och med år 2014, utgår från Hushålls och Bostadsstatistikens (HoB) uppgifter om folkbokföring på lägenhetsnivå. Individer folkbokförda på samma fastighet och samma lägenhet (om fastigheten består av mer än en lägenhet) räknas till ett *bostadshushåll*. Bostadshushållen definieras efter hushållstyp enligt följande:

- Samboende:
  - Gift/registrerad partner
  - Sambo med gemensamma barn.
  - Sambo utan gemensamma barn (skattas enligt följande definition: två personer folkbokförda i samma lägenhet, som är minst 18 år, av olika kön, där ålderskillnaden mellan personerna är mindre än 15 år, och är inte nära släkt. Endast ett möjligt sambopar kan bildas inom hushållet)
- Ensamstående: Det finns endast en person över 19 år i hushållet.
- Övriga hushåll: Hushåll med flera vuxna som inte kan klassas som samboende eller utan folkbokförda vuxna.

Utöver detta definieras i STAR barnhushåll som hushåll med minst två folkbokförda personer som har en förälder-barn-relation till varandra. En förälder-barn-relation skapas om en person är biologisk förälder, adoptiv-förälder, vårdnadshavare eller ”Annan person” (exempelvis fosterförälder) till ett barn hushållet. Personer 0–19 år räknas som barn under förutsättning att personen själv saknar barn i samma hushåll, ej ingått äktenskap, registrerat partnerskap eller är sammanboende, i vilka fall personen räknas som vuxen. Personer som är 18 eller 19 år och som inte bor med föräldrar eller annan vuxen person räknas som vuxna.

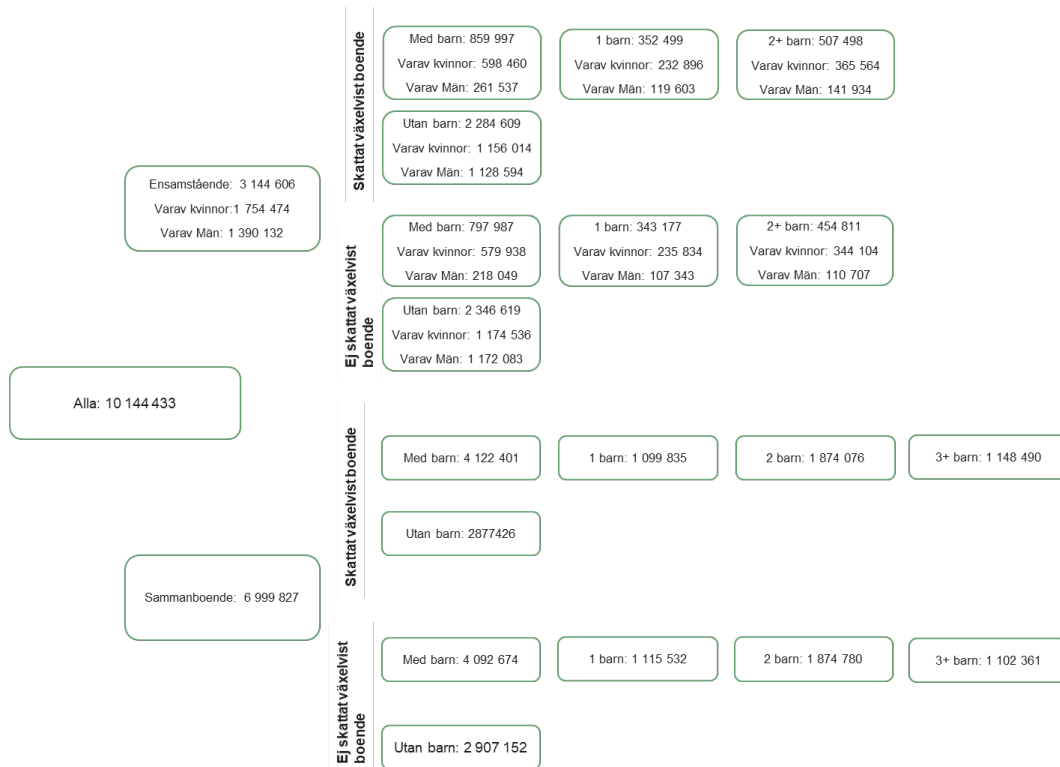
Övergången från HEK till STAR och därmed från kosthushåll till bostadshushåll medför förändringar i den beräknade fördelningen av olika hushållstyper. Antalet bostadshushåll är lägre än antalet kosthushåll. Detta beror bland annat på att (olikkönade) samboende par utan gemensamma barn kan kopplas ihop vilket tidigare enbart var möjligt att göra för de svarande i HEK. Förändringarna innebär sammanfattningsvis att antalet ensamstående är lägre i STAR och antalet sammanboende högre. Detta innebär att det är svårt att uttala sig om huruvida förändringar som skett mellan åren 2013 och 2014 är reella eller en konsekvens av det förändrade statistiska underlaget.

Antalet barnhushåll i Sverige

För att ge en bild av hur många personer som berörs av den ekonomiska familjepolitiken visas i Figur 30 befolkningssammansättningen i Sverige under år 2019 avseende hushåll med och utan barn. Uppdelningen är gjord utifrån föräldrarnas civilstånd och kön, men även deras barn är inräknade i antalet personer som bor i respektive hushållstyp. Totalt fanns strax över 10

miljoner personer i Sverige år 2019³⁴. Av dessa bodde drygt 4,1 miljoner i hushåll med sammanboende föräldrar och minst ett barn. Totalt knappt 0,8 miljoner bodde i hushåll med en ensamstående förälder. Majoriteten av de ensamstående föräldrarna var kvinnor.

Figur 30 Antal personer fördelade efter hushållstyp 2020

Källa: Egna beräkningar av SCB:s databas STAR 2019, framskrivet med FASIT.

Metodologiska överväganden

Barn till separerade föräldrar är oftast folkbokförda hos mamman, även om de bor växelvis hos båda sina föräldrar. I databaserna ser det därför ut som att ensamstående föräldrar ensam försörjer sina barn, även om många i praktiken delar försörjningsansvaret med den andra föräldern. Ensamstående föräldrars försörjningsbörda överskattas alltså, vilket kan leda till att till exempel den ekonomiska utsattheten bland ensamstående föräldrar framstår som större än den egentligen är. Omkring 35 procent av alla barn med ensamstående föräldrar bor ungefär lika mycket hos båda sina föräldrar och andelen har ökat över tid (Statistiska Centralbyrån, 2014). I de flesta fall där barnen bor växelvis delar föräldrarna lika på de kostnader som uppstår, eller står för de kostnader som uppstår när man har barnet boende hos sig (Statistiska Centralbyrån, 2014).

³⁴ Siffran anger fysiska personer i helårshushåll, vilket innebär att de varit folkbokförda i landet både i början och slutet av kalenderåret. I rapporten presenteras resultat för individer i åldrarna 0-64 år, vilket gör att antalet individer inte är detsamma.

För att uppskatta vilken betydelse växelvis boende barn har för barnhushållens ekonomiska standard genomförde Statistiska Centralbyrån på uppdrag av Försäkringskassan känslighetsanalyser vilka publicerades i 2017 års upplaga av Barnhushållens ekonomi (Försäkringskassan, 2017). Dessa visar att felskattningen av den disponibla hushållsinkomsten är marginell i de aggregerade grupper som redovisas i föreliggande rapport. Till exempel minskar andelen med relativ låg ekonomisk standard från 38 till 35 procent bland ensamstående med barn, när man tar hänsyn till växelvist boende barn. Dock innefattar de aggregerade grupperna i sin tur subgrupper med mycket olika ekonomisk standard. Exempelvis har 16 procent av ensamstående kvinnor med enbart växelvist boende barn relativ låg ekonomisk standard år 2016, medan motsvarande andel bland ensamstående kvinnor med fullt boende barn är 51 procent.

En annan källa till osäkerhet består i att datamaterialet från och med år 2014 baseras på det helt registerbaserade urvalet STAR, i stället för SCBs intervjuundersökning Hushållens Ekonomi (HEK), som inte längre genomförs. Denna övergång innebär ett tidsseriebrott mellan 2013 och 2014 som gör det svårt att jämföra resultaten före och efter dessa årtal. Den generella bilden är dock att resultaten inte avviker från det som kan förväntas utifrån de befintliga tidsserierna.

Definitioner

Inkomster och konsumtionsenheter

Den disponibla inkomsten är den inkomst ett hushåll kan använda till konsumtion och sparande. För de flesta hushåll utgör inkomster från arbete den största delen av den disponibla inkomsten. Tillsammans med inkomster från kapital utgör arbetsinkomsten den så kallade faktorinkomsten. För att räkna ut den disponibla inkomsten lägger man till transfereringar från till exempel socialförsäkringarna och räknar bort den skatt som ska betalas. Schematisk kan den disponibla inkomsten sammanfattas som:

Löneinkomst (+)
Företagarinkomst (+)
<u>Kapitalinkomst (+ eller -)</u>
= Faktorinkomst
Positiva transfereringar, ej ekonomisk familjepolitik (+)
Positiva transfereringar, ekonomisk familjepolitik (+)
varav generella bidrag
varav försäkring
varav behovsprövade bidrag
<u>Negativa transfereringar, skatter (-)</u>
= Disponibel inkomst

Informationen om inkomster bygger på årliga uppgifter från inkomst-taxeringen. Därför studeras de ekonomiska förhållandena under ett kalenderår.

I föreliggande rapport används genomgående disponibel inkomst per konsumtionsenhet, som även kallas ekonomisk standard. Denna tas fram genom att relatera hushållets disponibla inkomst till hushållets sammansättning och justera för försörjningsbörd. Detta gör att det går att jämföra den ekonomiska situationen mellan personer som bor i olika typer av hushåll. För att justera inkomsten används en konsumtionsenhetsskala vars parametrar varierar beroende på hushållstyp. I denna rapport används en konsumtionsenhetsskala som konstruerats av SCB som även tar hänsyn till att utgifter för bostad, barnomsorg och lokala resor varierar. Personerna i ett hushåll tilldelas vikter enligt följande skala:

Person i hushållet	Vikt
Ensamboende eller första vuxen i ett samboförhållande	1,00
Andra vuxen i samboförhållande	0,51
Ytterligare vuxen	0,60
Första barnet 0–19 år	0,52
Andra och påföljande barn 0–19 år	0,42

Utrikesfödd, utländsk bakgrund

Vissa delresultat presenteras uppdelat på om de vuxna i hushållet är svenskfödda eller utrikesfödda. I HEK baseras denna definition på den individ som utgör hushållsföreståndare, vilket är den individ i hushållet som har högst förvärvsinkomst, och dennes eventuella partner. I STAR finns inte begreppet hushållsföreståndare, varför definitionen svenskfödd/utrikesfödd baseras på samtliga vuxna i hushållet: antingen är samtliga vuxna svenskfödda, samtliga utrikesfödda eller en kombination därav.

Undantaget är figurerna över långvarig låg ekonomisk standard som baseras på LISA där en uppdelning görs på utländsk bakgrund, vilket definieras som att en individ antingen själv är utrikesfödd eller båda individens föräldrar är utrikesfödda.

Att mäta jämställt föräldraskap

I budgetpropositionen för år 2019 anger regeringen att ett av målen med den ekonomiska familjepolitiken är att den ska bidra till ett jämställt föräldraskap.

Jämställdhetspolitiken och dess mål

Regeringens mål för jämställdhetspolitiken är att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. Målet antogs av riksdagen år 2006 i enlighet med förslagen i propositionen *Makt att forma samhället och sitt eget liv – nya mål i jämställdhetspolitiken* (Proposition 2005/06:155). För att uppnå det övergripande målet fastställdes fyra delmål.

De fyra delmålen är:

- En jämn fördelning av makt och inflytande. Kvinnor och män ska ha samma rätt och möjlighet att vara aktiva medborgare och att forma villkoren för beslutsfattandet.
- Ekonomisk jämställdhet. Kvinnor och män ska ha samma möjligheter och villkor i fråga om utbildning och betalt arbete som ger ekonomisk självständighet livet ut.
- Jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet. Kvinnor och män ska ta samma ansvar för hemarbetet och ha möjligheter att ge och få omsorg på lika villkor.
- Mäns våld mot kvinnor ska upphöra. Kvinnor och män, flickor och pojkar, ska ha samma rätt och möjlighet till kroppslig integritet.

Den jämställdhetspolitiska propositionen har tagit sin utgångspunkt i de förslag som formulerats i Jämställdhetspolitiska utredningens betänkande *Makt att forma samhället och sitt eget liv – jämställdhetspolitiken mot nya mål* (SOU 2005:66). Därefter har ett antal skrivelser till riksdagen formulerats för att göra övergripande prioriteringar för politiken (bland annat Regeringens skrivelse 2011/12:3).

Hur bidrar den ekonomiska familjepolitiken till att de jämställdhetspolitiska målen uppfylls?

Ett uttalat mål med familjepolitiken i allmänhet, och föräldraförsäkringen i synnerhet, är att främja arbetskraftsdeltagande för båda föräldrarna och ge barn möjlighet till omvårdnad från båda sina föräldrar (Ds 2004:41, och Regeringens kommittédirektiv 2016:10). I den mån detta lyckas, kan det bidra till ökad måluppfyllelse för flera av de jämställdhetspolitiska målen.

De ekonomiska mekanismerna i föräldraförsäkringen är både kortsiktiga, då den fyller ut en del av inkomstbortfallet under föräldraledigheten, och långsiktiga, i form av att arbetsmarknadsanknytning och löneinkomster upprätthålls efter att barnet har fötts (Expertgruppen för Studier i Offentlig ekonomi 2015). En stark arbetsmarknadsanknytning bland kvinnor kan också ses som en viktig förutsättning för att nå betydelsefulla positioner i arbetslivet och därmed bidra till en jämnare fördelning av makt och inflytande. Samtidigt kan en generös föräldraförsäkring medföra att kvinnor är föräldralediga länge, vilket i sin tur kan bidra till en sämre löne- och karriärutveckling än för män (SOU 2011:5).

En tidigare studie från Försäkringskassan visar att det finns ett samband mellan hur föräldraledighet och obetalt hem- och omsorgsarbete delas, såtillvida att par som delar på föräldraledigheten i högre grad delar på det obetalda hem- och omsorgsarbetet (Försäkringskassan 2013b). Men studien visar också att sambandet är olika starkt inom olika områden av det obetalda arbetet. En jämnare fördelning av föräldraledigheten anses vara en viktig pusselbit för att nå en mer jämställd fördelning av det totala obetalda hem- och omsorgsarbetet (Försäkringskassan 2013b).

Hur bidrar den ekonomiska familjepolitiken till ett jämställt föräldraskap?

Jämställt föräldraskap är ett omfattande begrepp, som kan innefatta formellt omsorgsansvar, såväl som hushållsarbete, engagemang och delaktighet i beslut rörande barnet. Föreliggande rapport fokuserar på hur föräldrar fördelar det formella ansvaret för de yngsta barnen mellan sig. Mäns andel av föräldrapenninguttaget, samt andelen föräldrapar som delar lika på föräldrapenninguttaget (mätt som att båda föräldrarna tar ut mellan 40 och 60 procent av dagarna) är vanligt förekommande mått på jämställdheten i föräldraskapet (Expertgruppen för Studier i Offentlig ekonomi 2015, och Försäkringskassan 2015). Dessa mått används också i föreliggande rapport.

Dessa mått skall dock inte förväxlas med fördelningen av *föräldraledigheten*, då föräldraförsäkringen tillåter stor flexibilitet i förhållande till hur föräldrarna tar ut betald respektive obetald föräldraledighet. Enligt en studie från Försäkringskassan från 2013 tar både män och kvinnor ut föräldraledighet för en betydligt längre period än de tar ut föräldrapenning för (Försäkringskassan 2013b). Den obetalda andelen av föräldraledigheten har ökat för både män och kvinnor sedan år 2003 då en liknande undersökning genomfördes. Resultaten visade också att mäns och kvinnors föräldraledighet i hög grad har olika form, där huvuddelen av mäns föräldraledighet tas ut när barnet är äldre och som deltidsledighet.

I den här rapporten presenteras resultat avseende föräldrapenning och skattad föräldraledighet under barnets två första år. Föräldrarnas användande av föräldrapenning när barnet är äldre än två år avser ofta kortare perioder. Dessa uttag kan därför ha en annan betydelse än under de första två åren, då en förälder ofta har ensamt ansvar för barnet under längre perioder.

Skattad föräldraledighet

Skattad föräldraledighet baseras på data från Försäkringskassans datalager STORE, och beräknas enligt ett antal antaganden. Den obetalda ledigheten, dagar då det inte tas ut föräldrapenning men föräldern är frånvarande från arbete eller annan sysselsättning, skattas. Som regel är det datum mellan två perioder av föräldrapenninguttag som ska skattas som obetald ledighet eller ej. Denna skattning utgår från två grundantaganden: att någon alltid är ledig för barn under ett år, samt att de försäkrade följer den s.k. SGI-regeln.

Barn under ett år får inte gå i förskola, omsorgen för dessa barn kan naturligtvis ske på annat sätt än att föräldrarna är föräldralediga men vi antar att någon förälder är det. SGI-regeln innebär att den försäkrade måste ta ut 5 nettodagar per kalendervecka för att behålla sin SGI. Denna regel gäller efter barnets ettårsdag.

För barn under 1 år skattas alltid datum mellan två perioder av föräldrapenninguttag som ledighet. För barn över 1 år skattas dessa datum som ledighet om mottagaren har tagit ut fem eller fler nettodagar under kalenderveckan. Skattningen sker per kalendervecka. Om två mottagare har tagit ut

föräldrapenningdagar för samma barn under samma kalendervecka skattas i regel endast obetald ledighet för en av dessa mottagare.

Observera att dagar då föräldrapenning tas ut alltid antas vara lediga dagar, en person som jobbar en halv dag och tar ut halv föräldrapenning kommer att tilldelas en hel dags skattad ledighet. Observera också att endast ledighet i samband med uttag av föräldrapenning kan skattas. En person som till exempel arbetar deltid för att vara föräldraledig deltid, men inte tar ut någon ersättning, omfattas inte av skattningarna.

Avgränsningar i definitionen av jämställdhet

I den del av rapportens resultatredovisning som berör familjepolitikens bidrag till ett jämställt föräldraskap studeras jämställdheten i föräldraskapet hos män och kvinnor med delad vårdnad om ett gemensamt barn, oavsett om föräldrarna lever tillsammans eller inte. Det innebär en begränsning eftersom jämställdhet inom andra familjekonstellationer inte belyses.

Median, medeltal, kvintiler och percentiler

För att på ett enkelt sätt beskriva den ekonomiska situationen för en typisk person används ofta medelinkomst eller medianinkomst. Medelinkomsten räknas ut genom att den totala inkomstsumman delas med antalet personer i befolkningen. Medianen fås fram genom att rangordna alla personer efter stigande inkomst och ta det mittersta värdet i fördelningen, om det finns nio personer i befolkningen utgör den person med den femte största inkomsten medianinkomsttagaren. Skillnaden mellan median och medelvärde består bland annat av att medianinkomsten inte påverkas av att det kan finnas personer med extremt höga inkomster, vilket driver upp medelinkomsten. I rapporten redovisas medelinkomst när disponibel inkomst delas upp i olika inkomstslag, medan medianinkomst används i beskrivningen av hushåll med låg ekonomisk standard.

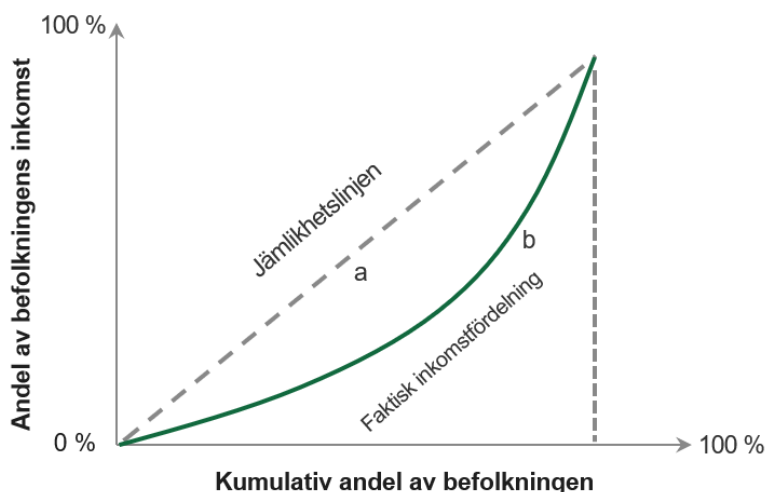
Inkomstkvintiler tas fram genom att befolkningen delas upp i fem lika stora grupper rangordnade efter stigande inkomst. De 20 procent av befolkningen med lägst inkomst hamnar i den lägsta kvintilen, de nästkommande 20 procenten hamnar i kvintilgrupp 2, och så vidare. De 20 procent av befolkningen med högst inkomst hamnar alltså i den femte kvintilen. På ett liknande sätt kan man välja att presentera vissa percentiler av inkomstfördelningen, där till exempel den 10e percentilen omfattar de 10 procent av befolkningen som har de lägsta inkomsterna och 90e percentilen de 10 procent som har de högsta inkomsterna i befolkningen.

Gini-koefficienten och koncentrationskoefficienten

Det finns många olika metoder för att mäta ojämlikhet i inkomst. I det tredje kapitlet av den här rapporten (Den ekonomiska familjepolitikens bidrag till

att minska de ekonomiska skillnaderna mellan hushåll med och utan barn) används en av de vanligaste metoderna, den så kallade Gini-koefficienten. Koefficienten beräknas utifrån den s.k. Lorenz-kurvan (DeMaio 2007, Kawachi & Kennedy 1997) (se Figur 31). Om befolkningen sorteras i stigande ordning med avseende på inkomst visar Lorenz-kurvan sambandet mellan den kumulativa frekvensfördelningen och den kumulativa andelen av totala inkomster. I ett helt jämlikt samhälle skulle 25 procent av befolkningen tjäna 25 procent av inkomsterna. På samma sätt skulle 50 procent av inkomsterna erhållas av 50 procent av befolkningen och så vidare så att Lorenz-kurvan skulle bli en rak linje i 45 graders vinkel (den s.k. jämlikhetslinjen). Men detta är en teoretisk konstruktion eftersom Lorenz-kurvan i de flesta samhällen avviker från perfekt jämlikhet. De fattigaste 25 procenten av befolkningen kanske bara tjänar 10 procenten av inkomsterna och de fattigaste 50 procenten tjänar bara 20 procent av inkomsterna. Gini-koefficienten beräknas genom att dividera ytan mellan Lorenz-kurvan och jämlikhetslinjen (yta a i figur b1.1) med den totala ytan under jämlikhetslinjen (yta a+b) (DeMaio 2007, Kawachi & Kennedy 1997).

Figur 31 Lorenzkurvan och Gini-koefficienten

Gini-koefficienten presenteras som ett värde mellan 0 och 1 där 0 innebär total överensstämmelse mellan Lorenz-kurvan och jämlikhetslinjen, det vill säga alla i befolkningen tjänar exakt lika mycket. På motsvarande sätt innebär en Gini-koefficient på 1 att all inkomst erhålls av en enda person (DeMaio 2007, Wilkinson & Pickett 2010).

En av fördelarna med Gini-koefficienten är att den är ett enkelt sammanfattande mått med en övre och undre gräns vilket underlättar jämförelser (DeMaio 2007). Dessutom tar Gini-koefficienten hänsyn till inkomst-
ojämlikhet inom hela befolkningen, i stället för att exempelvis bara mäta skillnaden mellan två extrema grupper som till exempel den fattigaste och rikaste decilen (Wilkinson & Pickett, 2010). Däremot är måttet mindre lämpligt för att synliggöra eller särstudera olika typer av ojämlikhet; Lorenz-kurvorna i två samhällen kan i realiteten korsas varandra, vilket är ett tecken på olika typer av inkomstfördelning, men ändå ge upphov till ungefär

samma värde på koefficienten (DeMaio 2007). Gini-koefficienten är också mindre känslig för inkomstförändringar i den mittersta delen av inkomstfördelningen, jämfört med om förändringen sker i någon av ändarna av inkomstfördelningen (Berkman & Kawachi 2000). Kritiken till trots har komparativa studier visat Gini-koefficienten och andra mått på inkomst-
ojämlikhet är högt korrelerade (Kawachi & Kennedy 1997).

Koncentrationskoefficienten är ett index som anger fördelningsprofilen hos en inkomstkälla. Den kan anta värden mellan -1 och $+1$. Ju högre värde, desto starkare är inkomstkällan koncentrerad till personer eller hushåll med hög inkomst. Ett negativt värde anger att inkomstkällan är koncentrerad till dem med låg inkomst. Gini-koefficienten och koncentrationskoefficienten är nära relaterade, Gini-koefficienten kan uttryckas som summan av varje inkomstkällas koncentrationskoefficient vägd med inkomstkällans relativa storlek (Gustafsson & Palmer 2001, van Karm 2010).